

Moravské prameny mešní tvorby Antonia Caldary: problém autenticity

Jana Spáčilová

This article is dedicated to the problem of the erroneous attribution of authorship of Masses to Antonio Caldara in Moravian collections of church music. It contains information about extant records of Masses by Caldara and methodological discussion concerning the reliability of sources with respect to authorship. Also included is an overview of Caldara sources of Moravian provenience, including both extant music and entries in period inventories. Attention is dedicated both to compositions by others regarded in Moravia as works by Antonio Caldara, and to works by Caldara under the names of other composers. Works identified as having been written by other composers are presented in the form of tables, including signatures of all concordant sources found so far in European libraries. The purpose of the article is to give an idea of the standing of Caldara's works in the repertoire of Moravian church music and to prepare material for a future thematic catalog of Moravian sources of Masses by Caldara.

Zásadním problémem zkoumání repertoáru chrámové hudby v českých a moravských sbírkách z 18. století je nedostatečná evidence skladatelského odkazu alespoň nejdůležitějších autorů. V případě císařského dvorního vicekapelníka Antonia Caldary (ca 1670/71–1736) je neexistence tematického katalogu jeho díla obzvlášť citelná, neboť jeho skladby zaujímají ve velké části zdejších hudebních sbírek co do počtu pomyslně nejvyšší příčky.¹ Předkládaný text se zaměřuje na prameny Caldarovy mešní tvorby moravské provenience a vychází z výzkumu prováděného s přestávkami v letech 2002–2012. Konečným cílem tohoto výzkumu by měl být katalog moravských pramenů Caldarových mší, během práce jsem však narazila na značně rozvinutý problém nejasné autorské atribuce, který jsem se rozhodla předložit formou samostatné studie.²

Příčin toho, že hudební dílo Antonia Caldary nebylo dosud zpracováno formou tematického katalogu, je více. V první řadě je to značná šíře pramenné základny a její relativní nepřístupnost. Velké množství důležitých pramenů se vzhledem k někdejšímu státnímu uspořádání habsburských zemí nachází v zemích bývalé východní Evropy, kde je jejich identifikace pro cizí badatele i v dnešní době kvůli jazykové bariéře velkým problémem. Caldarovské bádání rozvíjející se v posledních letech na půdě české muzikologie by tedy mohlo představovat rozhodný impuls k novému otevření tohoto tématu v širším mezinárodním měřítku a snad také ke katalogovému podchycení alespoň části jeho rozsáhlé tvorby.³

¹ Přehled repertoáru chrámové hudby v moravských sbírkách přináší nejnověji JANA SPÁČILOVÁ: *Kirchenmusik Wiener Komponisten in Mähren in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts*, in: *Sakralmusik im Habsburgerreich 1570–1770*, Tassilo Erhardt (ed.), v tisku.

² Tato studie vznikla v rámci řešení grantového projektu GA ČR (reg. č. P409/12/P940).

³ Shrnutí dosavadního výzkumu přinesl článek Jany SPÁČILOVÉ a Ireny VESELÉ *Antonio Caldara a české země – malé ohlédnutí při příležitosti 270. výročí úmrtí skladatele*, *Opus musicum* 38 (2006), č. 6, s. 38–44. Dále viz Štěpán VÁCHA – Irena VESELÁ – Vít VLNAS – Petra VOKÁČOVÁ: *Karel VI. a Alžběta Kristýna: Česká korunovace 1723*, Praha – Litomyšl 2009; Jana PERUTKOVÁ: *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*, Praha 2011, zejména s. 55–62. Pražským pramenům mešní tvorby se v současné době věnuje Karel Veverka (viz studie v tomto svazku *Hudební vědy*).

Dosavadní evidence mešní tvorby Antonia Caldary

Pokud srovnáme situaci Caldarova tematického katalogu s jeho souputníkem Johannem Josephem Fuxem, vychází z toho italský mistr krajně nepříznivě: i když ještě stále není dokončen Fuxův nový katalog Thomase Hochradnera, ohlášený před více než deseti lety, je možno pracovat se starým katalogem Ludwiga Rittera von Köchela s doplňky Andrese Liesse a Hellmuta Federhofera.⁴ Také díla dalších skladatelů rakouského baroka a předklasicismu jsou již alespoň částečně podchycena, většinou v disertacích vídeňské univerzity.⁵ Monografického zpracování mešních kompozic včetně tematických katalogů se dočkali Georg Reutter ml., Luca Antonio Predieri, Georg Matthias Monn a Christoph Wagenseil, František Ignác Tůma, Leopold Hoffmann, Gregor Werner, Aegidius Schenk aj.⁶ Významným zdrojem informací je disertace Georga Reicherta *Zur Geschichte der Wiener Messenkomposition in der ersten Hälfte des 18. Jhs.* (Wien 1935), obsahující tematický katalog více než 400 mší většinou jinde nevidovaných autorů (např. Franze Gerharda Prunedera, Johanna Georga Reinhardta, Ferdinanda Schmidta aj.).⁷ Pro chrámovou hudbu vídeňského baroka je zásadní monografie Friedricha W. Riedela *Kirchenmusik am Hofe Karl VI.*, významné analytické postřehy přináší Bruce C. Mac Intyre v knize *The Viennese Concerted Mass of the Early Classic Period*.⁸ Z nejnovějších příspěvků o rakouské chrámové hudbě vrcholného baroka je nutno uvést zejména monografii Raimunda Huga *Georg Donberger (1709–1768) und die Musikpflege im Augustiner-Chorherrenstift Herzogenburg* (Sinzig 2007), rovněž s tematickým katalogem skladatele.

Je pravda, že v otázce soupisu děl Antonia Caldary již byly v minulosti učiněny jisté kroky, avšak k vytvoření tematického katalogu dle moderních měřítek dosud nedošlo. Nejdůležitější (a v mnoha ohledech dosud nepřekonaný) příspěvek představuje disertace Felixe von Krause *Biographie des k. k. Vicehofkapell-*

⁴ Ludwig von KÖCHEL: *Johann Joseph Fux. Hofcompositor und Hofkapellmeister der Kaiser Leopold I., Joseph I. und Karl VI. von 1698 bis 1740*, Wien 1872; Andreas LIESS: *Johann Joseph Fux. Ein steierischer Meister des Barock. Nebst einem Verzeichnis neuer Werkfunde*, Wien 1948; Hellmut FEDERHOFER: *Unbekannte Kirchenmusik von Johann Joseph Fux*, Kirchenmusikalisches Jahrbuch 43 (1959), s. 113–154. K situaci kolem fuxovských katalogů nejnověji Guido ERDMANN: *Von Köchel zu Hochradner: Die Situation der Fux-Gesamtausgabe zwischen den Werkverzeichnissen*, in: *Inventar und Werkverzeichnis. Ordnung und Zählung als Faktoren musikalischer Rezeptionsgeschichte*, Thomas Hochradner – Dominik Reinhardt (ed.), Freiburg i. B. 2011, S. 281–291.

⁵ Termín „předklasicismus“ zde používám v souladu s tradicí pro skladatele narozené kolem roku 1730, ovšem s plným vědomím jeho problematičnosti. Srovnej Jana PERUTKOVÁ: *Problematika galantního stylu ve světle dobových pramenů (s bližším zaměřením na hudebně dramatickou tvorbu)*, Musicologica Brunensia 46 (2011), č. 1–2, s. 127–139.

⁶ Norbert HOFER: *Die beiden Reutter als Kirchenkomponisten* (Wien 1915), *Thematisches Verzeichnis der Werke von Georg Reutter jun.* (rkp. Wien 1947, A-Wn Mus.Hs.28992.Mus), Heinrich FREUNDSCHLAG: *Luca Antonio Predieri als Kirchenkomponist* (Wien 1927), Roland PHILIPP: *Die Messenkomposition der Wiener Vorklassiker G. M. Monn und G. Chr. Wagenseil* (Wien 1938), Alfred PESCHEK: *Die Messen von Franz Tuma* (Wien 1956), Hermine PROHÁSKA: *Leopold Hoffmann als Messenkomponist* (Wien 1956), Hubert DOPF: *Die Messenkompositionen Gregor Josef Werners* (Innsbruck 1956), Edeltraud BENCIK: *Aegidius Schenk als Messenkomponist. Ein Beitrag zur Musikpflege der steierischen Minoriten* (Graz 1972).

⁷ V následujícím textu odkazují na Reichertův katalog vždy jménem příslušného skladatele a pořadovým číslem záznamu v rámci jeho díla.

⁸ Friedrich W. RIEDEL: *Kirchenmusik am Hofe Karl VI. (1711–1740): Untersuchungen zum Verhältnis von Zeremoniell und musikalischem Stil im Barockzeitalter*, München – Salzburg 1977; Bruce Campbell MAC INTYRE: *The Viennese Concerted Mass of the Early Classic Period*, Ann Arbor, Michigan 1986 (v příloze katalog 72 mší vybraných skladatelů).

meister Antonio Caldara, obhájená na vídeňské univerzitě roku 1894. Rukopisná monografie je uložena v knihovně Institutu hudební vědy vídeňské univerzity.⁹ Pozoruhodná je především z hlediska svého vzhledu, jenž dokládá složitý proces vzniku s množstvím oprav a doplňků (viz **obr. 1**, s. 47). Práce je rozdělena do dvou dílů. První díl přináší Caldaraův životopis, edici vybraných archivních dokumentů a soupis skladeb. Druhý díl obsahuje incipitový katalog chrámových skladeb řazený podle druhů.

Caldarovy mše jsou v Krausově monografii zaznamenány dvakrát, v prvním dílu je jejich soupis (s. 259–270), v druhém dílu pak jejich incipitový katalog (s. 3–126). Průběžná čísla jednotlivých mší, která jsou uvedena v prvním dílu monografie a která také používám jako rozlišující znak v předkládaném textu, v incipitovém katalogu zaznamenána nejsou. Oba soupisy – sumární i incipitový – přitom vykazují rozdíl v počtu zjištěných kompozic. Sumární soupis v prvním díle disertace uvádí 56 mší a 16 mešních částí („Messen Theile und einzeln Sätze von Messen“), zatímco incipitový katalog jen 55 mší a 12 mešních částí. Incipity chybějících kompozic, které vesměs pocházejí z berlínské knihovny a očividně byly identifikovány dodatečně (mše č. 56 a mešní části č. 13 až 16), jsou však uvedeny v dodatcích (s. 227–246 druhého dílu). Popsaný způsob evidence je pro další badatele značně matoucí.¹⁰

Kraus zaznamenává skladby uložené především v obou hlavních vídeňských institucích, jimiž jsou Archiv der Gesellschaft der Musikfreunde a hudební oddělení Österreichische Nationalbibliothek. Dalšími podchycenými institucemi jsou vídeňský benediktinský klášter Schottenstift, dále rakouské kláštery Klosterneuburg, Kremsmünster a Göttweig, hudební sbírka salcburského dómu a knihovny v Mnichově a Berlíně. Jednotlivostmi jsou zastoupeny též boloňské Liceo Musicale a pruský Königsberg. Katalog je řazen abecedně podle názvů mší v primárním prameni (od „Missa amabilis“ až po „Missa venerationis“), následují mše „bez přívlastků“ (Missa in G, Missa a 4 voci apod.). Incipity jsou dvojrádkové a zachycují začátek všech čtyř zpěvních hlasů (ne tedy varhanního partu) ve všech mešních částech. U některých skladeb odkazuje Kraus na výskyt shodných částí v různých pramenech (např. stejné Credo ve mších č. 35 a 37 nebo shodné Credo až Dona nobis pacem ve mších č. 3 a 29), což zpochybňuje jejich autonomnost v rámci skladatelova díla. Putování jednotlivých mešních částí nebylo ovšem v dobové praxi ničím výjimečným.

Druhý významný pokus o evidenci Caldarových mešních skladeb představuje disertace Manfreda Thalhammera *Studien zur Messenkomposition A. Caldaras* (Würzburg 1971).¹¹ Vzhledem k analytickému zaměření práce Thalhammer klade menší důraz na prameny, přesto přináší na s. 19–25 vlastní soupis Caldarových mší. Dělí je podle použitých kompozičních prostředků a dospívá k počtu 9 mší ve „stile antico“ (označené římskými číslicemi), 68 mší ve „stile moderno“ a 21 mešních částí. Další použití Thalhammerova soupisu je značně problematické, protože ne-

⁹ Felix von KRAUS: *Biographie des k. k. Vicehofkapellmeister Antonio Caldara*, disertace, Wien 1894. Universität Wien, Institut für Musikwissenschaft, Ms 8° – 2.

¹⁰ Nejlépe to lze sledovat na příkladu Manfreda Thalhammera (viz dále). U kompletních mší používá Krausovo číslování z prvního dílu práce (č. 1–56), zatímco u mešních částí pracuje s incipitovým katalogem ve 2. dílu, a tedy uvádí pouze 12 položek s odkazy na novou foliaci (např. „Kraus, Seite 114“).

¹¹ Manfred THALHAMMER: *Studien zur Messenkomposition A. Caldaras*, disertace, Würzburg 1971.

uvádí incipity skladeb ani signatury, což je zvláště u nově evidovaných kompozic pociťováno jako zásadní nedostatek. Ani jím zjištěný počet skladeb nelze brát jako směrodatný, protože minimálně u jedné skladby zavádí nové číslo (č. 62, *Missa in B-dur*, č. 5 z tištěné sbírky *Chorus Musarum divino Apollini accinentium*, Bamberg 1748), ačkoliv je již evidována Krausem (Kraus č. 20, *Missa S. Josephi*).¹² Oproti tomu začleňuje do soupisu mši č. 3 C dur ze sbírky *Chorus Musarum*, je- jímž autorem je Johann Nicolaus Hemmerlin (Thalhammer č. 65).¹³

V době vzniku Thalhammerovy disertace se rozvinul caldarovský výzkum také na půdě univerzity v Canterbury (Christchurch, Nový Zéland). Prvním z jeho výstupů byl článek Barrie L. Greenwooda *Antonio Caldara – A Checklist of his Manuscripts in Europe, Great Britain and USA*.¹⁴ Greenwood ohlásil vydání Caldara tematického katalogu společně s Brianem W. Pritchardem.¹⁵ Dle poznámky v citovaném článku měl katalog vyjít v průběhu příštích pěti let (tedy do roku 1978),¹⁶ jako „přípravovaný“ je uveden v bibliografickém soupisu Barryho S. Brooka *Thematic Catalogues in Music*.¹⁷ Dle ústního sdělení Briana Pritcharda ze dne 7. 11. 2007 však k vytvoření ohlášeného katalogu nedošlo a otevření tohoto tématu se ani v nejbližší době nechystá. Greenwood uvádí, že oslovil více než dva tisíce knihoven, univerzit a dalších institucí a soukromých osob, přičemž asi polovina odpověděla. V přehledu uvádí data ze 101 hudebních sbírek z Rakouska, Německa, Velké Británie, Francie, Belgie, Itálie, Švýcarska, Československa, Maďarska, Polska, Dánska, Norska, Švédska, Sovětského svazu a USA. Celkový počet jím evidovaných hudebnin dosahuje téměř 3400, ovšem toto číslo zahrnuje i vícenásobné opisy stejných skladeb.

Greenwoodův soupis je velmi důležitý z toho důvodu, že ukazuje, které světové sbírky jsou relevantní pro výzkum Caldaraovy tvorby, jinými slovy, které uchovávají větší počet jeho kompozic datovaných do 18. století. Autor zaznamenává také řadu jednotlivostí, avšak většinou se jedná o pozdní opisy nejpobulárnějších Caldaraových mší z 19. století (zejména *Missa brevis in D*, Kraus 48). Z uváděných 101 institucí byly mešní kompozice identifikovány v 53 sbírkách, z nichž je v RISM v současné době evidováno 27 (některé ovšem neúplně).¹⁸ RISM navíc zaznamenává Caldaraovy mše v dalších 19 institucích, které naopak nejsou zmiňovány u Greenwooda. Míst, kde je nutno hledat opisy Caldaraových mší, je tedy v současné době přes sedmdesát, přičemž jsem si vědoma, že nevíme ještě o všech nalezištích. Lze tedy říci, že situace pro vytvoření Caldara tematického katalogu je nyní příznivější než před 40 lety, avšak není možné odhadnout, kolik práce případného sestavovatele ještě čeká.

¹² Edice Wolfgang FÜRLINGER, Süddeutsche Kirchenmusik des Barock 4, Altötting 1975.

¹³ RISM A/1/2, Einzeldrucke vor 1800, Bd. 2, Bärenreiter, Kassel 1972, s. 5 (C 53, C 54).

¹⁴ Barrie L. GREENWOOD: *Antonio Caldara – A Checklist of his Manuscripts in Europe, Great Britain and USA*, *Studies in Music* 7 (1973), s. 28–42. Příslušné číslo u nás těžce dostupného časopisu je uloženo mj. v knihovně ODH MZM, sign. 2-285.

¹⁵ Brian W. Pritchard je v současné době považován za předního znalce Caldaraovy hudby. Z jeho popudu vzniklo v 80. letech 20. století na univerzitě v Canterbury „Centre for Caldara Studies“, je také editorem sborníku *Antonio Caldara. Essays on his Life and Times* (Aldershot 1987) a editorem několika jeho děl.

¹⁶ GREENWOOD, *Antonio Caldara*... (cit. v pozn. 14), s. 29, pozn. 12: „I hope to have a thematic catalogue prepared within the next five years.“

¹⁷ „214 PREP: Pritchard, Brian W., Greenwood, Barrie Leek (Christchurch, New Zealand). A thematic catalogue of the scores of Antonio Caldara (in progress).“ Barry S. BROOK: *Thematic catalogues in music: An annotated bibliography*, New York 1972, s. 76.

¹⁸ <http://www.rism.info>.

Metodika určování autorství

Druhou zásadní otázkou řešenou v souvislosti s uvažovaným Caldarovým tematickým katalogem je problematická autorská atribuce chrámových skladeb, která je také hlavním tématem předkládaného článku. Je to situace, kdy je jedna a tatáž skladba v různých pramenech označena jako dílo různých skladatelů. Tento obecný problém se samozřejmě netýká pouze hudby doby baroka, je společný všem starším obdobím. Určité hudební obraty (tzv. „topoi“ či „loci communes“) byly společně vícerym tvůrcům, vazba mezi prostředím a hudebním jazykem byla nerosvratelně silnější než dnes a charakteristika osobního stylu skladatele do velké míry splývala s charakteristikou celé oblasti či skupiny autorů, v jejichž okruhu tvořil. Jednotlivé elementy hudební struktury je proto třeba vnímat v širším kontextu, kompozici charakterizovat v první řadě jako druhovou a až v druhé řadě zkoumat její individuální přínos. Pro liturgickou hudbu (zvláště mešní kompozici) platí toto obecné pravidlo dvojnásob, neboť zhudebňování stále stejného textu s předem danými významy nabízí skladatelům pouze omezený repertoár vyjadřovacích prostředků.¹⁹ Proto teprve po stanovení obecných rysů charakteristických pro určitou školu či skupinu autorů (v tomto případě hudebních tvůrců vídeňského vrcholného baroka) můžeme přistoupit k hledání onoho individuálního, co rozlišuje hudební jazyk jednoho skladatele od druhého (v tomto případě Antonia Caldary od jeho současníků či následovníků).

Vzhledem k problému pochybné autorské atribuce je proto nutno započít práci na budoucím Caldarově tematickém katalogu „zdola“, od konkrétních hudebnin. Teprve až bude prozkoumán a zodpovědně zařazen každý jednotlivý pramen nesoucí jeho jméno, bude možno se pustit do dalších muzikologických úvah o jeho díle, komplexnějších stylových analýz, zkoumání jeho vlivu na vývoj hudební řeči jeho současníků apod. Prvním krokem samozřejmě musí být detailní kritika pramene, určující především vztah k autorovi skladby. Tradičně bývá za „stupnici“ věrohodnosti považován sled: 1) autograf, 2) autorizovaný opis či tisk, 3) kopie vytvořená osobou autorovi blízkou, například jeho žákem, 4) ostatní prameny v pořadí od časově a místně bližších až ke vzdálenějším.²⁰

V případě mešní tvorby Antonia Caldary máme k dispozici celkem 18 autografních partitur, z nichž 14 se nachází ve vídeňském Archivu der Gesellschaft der Musikfreunde a po jedné v hudební sbírce vídeňského kláštera Schottenstift (A-Ws G 1/7), v berlínské Státní knihovně (D-B Autogr. Caldara 5), v Drážďanech (D-Dl 2170-D-1) a Eisenstadtu.²¹ Dalšími v pořadí důležitosti jsou opisy používané

¹⁹ Viz zejména MAC INTYRE, *The Viennese Concerted Mass ...* (cit. v pozn. 8). Srovnej též JANA SPÁČILOVÁ: *Vztah hudby a slova v chrámové hudbě vídeňského baroka na příkladu kompozice Credo Antonia Caldary*, in: *Slovo a hudba ako štruktúrálno-architektonický celok hudobného myslenia 17.-18. storočia*, Prešov 2006, s. 57-73.

²⁰ Srovnej např. MARIA CARACI VELA (ed.): *Kritika hudebního textu. Metody a problémy hudební filologie*, Praha 2001 (původně jako *La critica del testo musicale*, Lucca 1995), zejména s. 25-27; MICHAEL TALBOT: *The Genuine and the Spurious. Some Thoughts on Problems of Authorship Concerning Baroque Compositions*, in: Vivaldi. Vero e falso. Problemi di attribuzione, Anonio Fanna – Michael Talbot, Firenze 1992, s. 13-24. Za upozornění na tuto studii děkuji Václavu Kapsovi.

²¹ Kolekce Caldarových autografů v A-Wgm pochází ze sbírky olomouckého arcibiskupa Rudolfa Jana Habsburského a byla původně uložena v Kroměříži. Autograf mše evidovaný Greenwoodem v Esterházy Archivu v Eisenstadtu prozatím nebylo možno blíže identifikovat. Autograf ve vídeňském klášteře Schottenstift byl určen autorkou této studie.

císařskou dvorní kapelou, uložené dnes v hudebním oddělení Österreichische Nationalbibliothek (9 partitur a 22 kolekcí partů). Vzhledem k tomu, že Caldara sám byl jednou z vedoucích osobností tohoto hudebního souboru, lze tyto prameny považovat v otázce autorství za plně věrohodné. Takto lze za nepochybně Caldarovo dílo považovat asi čtyřicet mší a samostatných mešních částí.

Ostatní prameny Caldary mešní tvorby spadají do čtvrté skupiny a pro stanovení jejich věrohodnosti je nutno brát v úvahu celou řadu aspektů, především četnost výskytu dané kompozice v různých, co nejvíce na sobě nezávislých opisech, nebo konkrétní osobní vazby původního majitele hudebniny ke skladateli či k jeho působišti. Z 56 Krausem evidovaných celých mší bude třeba ověřit autorství nejméně u pěti, z nichž ke čtyřem nebyly dosud nalezeny konkordance (Kraus 31, 44, 51 a 55) a jedna je evidována jako dílo Johanna Ernsta Eberlina (Kraus 50).²² Další dvě Krausem zaznamenané Caldary mše jsou součástí tematického katalogu Johanna Josepha Fuxe, v tomto případě ovšem chybně (Kraus 53 = Federhofer E 4; Kraus 27 = Federhofer E 5).²³

Při zpracovávání hudebního materiálu dochází k několika situacím, které by se daly rozčlenit do následujících pracovních kategorií:

- 1) skladba je ve zkoumaném prameni označena jako dílo Antonia Caldary, což je potvrzeno z dalších pramenů;
- 2) unikát – skladba je označena jako dílo Antonia Caldary, jiné prameny nebyly identifikovány, proto není jeho autorství prozatím potvrzeno ani vyvráceno;
- 3) pochybné autorství – v prameni je uvedeno jméno Antonia Caldary, avšak z dalších pramenů je autorství zpochybněno (v německojazyčné oblasti se používá termín „zweifelhafte Werke“). Sem spadají také díla, kde se více jmen objevuje přímo na hudebnině;
- 4) cizí skladba – v prameni je uvedeno jméno Antonia Caldary, avšak z dalších pramenů je autorství vyvráceno (termín „Fehlzuschreibung“ se používá jak pro tuto možnost, tak pro kategorii označenou v našem přehledu číslem 6);
- 5) anonym – skladba je dochována anonymně, avšak z dalších pramenů je potvrzeno autorství Antonia Caldary;
- 6) nesprávná atribuce – je uvedeno jméno jiného skladatele, avšak z dalších pramenů je potvrzeno autorství Antonia Caldary.

U skladeb kategorie 2), označených jako „unikát“, je třeba obzvlášť pečlivě zkoumat jejich provenienci, opisovače, možné vazby na Vídeň a císařskou kapelu.²⁴ Skladby kategorie 3) a 4) mohou do určité míry splývat, pracovnívě považujeme za „pochybná“ ta díla, k nimž existuje pouze jeden další pramen se jménem jiného autora, případně se vyskytují konkordance jak s Caldarovým jménem, tak s cizím. Pro přesvědčivě vyvrácené Caldarovo autorství potom vyžadujeme alespoň dva další na sobě nezávislé prameny, v nichž se vyskytuje jméno cizího skladatele. U všech těchto děl je ovšem nutno zkoumat podrobně také jejich hudební ustro-

²² Heinz Josef HERBERT: *Die Messen des Johann Ernst Eberlin*, disertace, Münster 1961, č. VI.

²³ FEDERHOFER, *Unbekannte Kirchenmusik...* (cit. v pozn. 4). Federhofer určuje obě mše jako Fuxova díla na základě jediného pramene, u mše E 4 je to opis v A-LA a u mše E 5 opis v A-H. Caldarovo autorství je ovšem u první skladby doloženo v dalších deseti opisech, u druhé ve třech včetně exempláře z vídeňské dvorní kapely (A-Wn HK 191 Mus).

²⁴ Unikátně dochované jsou např. tři Caldary mše z vídeňské dvorní knihovny, ty však vzhledem k výše uvedenému považujeme nepochybně za jeho dílo (Kraus 3, 8 a 25).

jení. Ve stylové analýze se můžeme opřít o závěry Manfreda Thalhammera, avšak musíme také brát v úvahu univerzální styl vídeňského vrcholného baroka a konkrétní vazby mezi Caldaro a dalšími osobnostmi rakouské hudby, zejména jeho žáky.²⁵

Jako nejproblematičtější se ukazují poslední dvě možnosti, kdy je Caldarovo dílo, prokazatelně identifikovatelné z jiných pramenů, dochováno na našem území anonymně nebo pod cizím jménem. V situaci, kdy nemůžeme vzít za základ zkoumání spolehlivý tematický katalog skladatele, je zde největší prostor pro chyby a případné doplňky. Dohledávání Caldarových skladeb pod jmény cizích skladatelů je také velmi pracné – vzhledem k tomu, že ze zdejších hudebnin je v RISM evidován pouze nepatrný zlomek, a nelze tedy použít vyhledávání v elektronickém incipitovém katalogu, bylo by nutno projít tisíce katalogových kart s prakticky veškerou chrámovou hudbou 18. století.

Z uvedených šesti kategorií první čtyři pracují s konkrétním faktem výskytu Caldaroova jména přímo v prameni, bez ohledu na to, zda se jedná o jeho skladbu, či nikoli. Z hlediska vytváření uvažovaného Caldaroova tematického katalogu by však pořadí mělo být obrácené – poslední dvě možnosti jsou pro jeho sestavení vlastně důležitější, a také skýtají nejvíce možností pro budoucí výzkum.

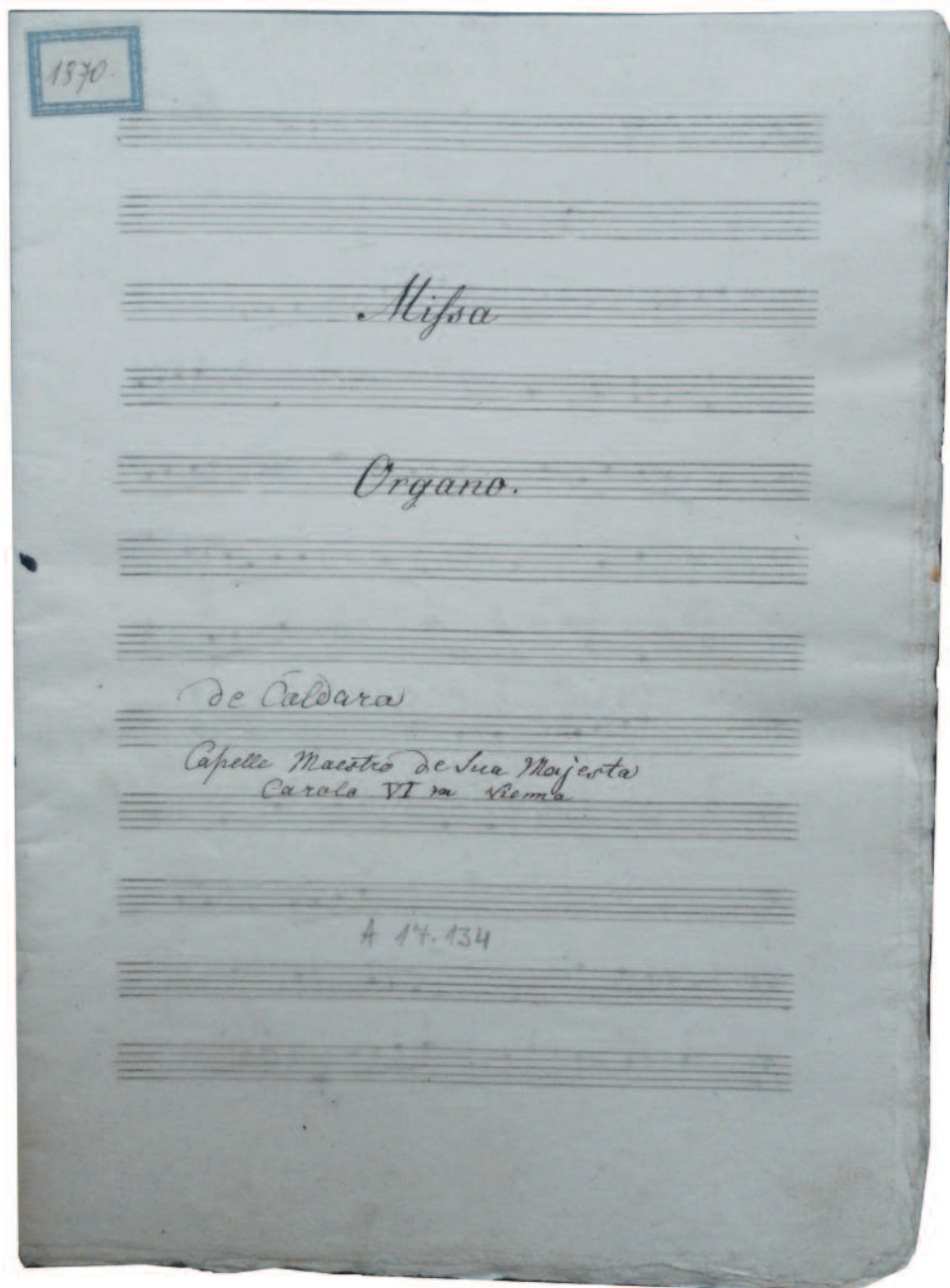
Caldarovy mešní skladby na Moravě

Po tomto shrnutí stavu evidence Caldarovy mešní tvorby a několika metodických poznámkách přistupme k představení konkrétního výseku pramenné základny, jímž jsou mešní kompozice uváděné jako dílo Antonia Caldary dochované či doložené na území Moravy. Pozornost je věnována nejen dochovaným skladbám, ale také záznamům o jeho dílech v dobových inventářích. Účelem by mělo být nejen podchycení existujících hudebnin, ale také přehled o recepci skladatele na zkoumaném území. Moravské sbírky barokní chrámové hudby jsou dnes vesměs soustředěny v Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea (dále ODH MZM, zkratka katalogu RISM CZ-Bm), což velmi usnadňuje jejich výzkum. Na území Moravy je to v podstatě jediná instituce uchovávající větší množství hudebnin z první poloviny 18. století, neboť hudební archiv arcibiskupského zámku v Kroměříži se svou proslulou sbírkou biskupa Karla Liechtensteina-Castelcornia hudbu z tohoto období s několika málo výjimkami neobsahuje.²⁶

Pod jménem Antonia Caldary evidují lístkové katalogy ODH MZM celkem 95 skladeb, z toho 45 mší nebo mešních částí. Z ostatních hudebních druhů je zde dochováno 11 nešporních kompozic, zejména *Dixit s Magnificat*, 21 ofertorií, 4 moteta, 1 *Veni Sancte Spiritus*, 2 litanie a 11 mariánských antifon. V tomto výčtu uvádím celkový počet signatur, některé skladby jsou doloženy ve více opisech, někde se pod jednou signaturou naopak skrývá více částí, které mohly fungovat

²⁵ K hudebnímu stylu vídeňského baroka viz zejména Hartmut KRONES – Theophil ANTONICEK – Elisabeth Theresia FRITZ-HILSCHER (ed.): *Die Wiener Hofmusikkapelle III. Gibt es einen Stil der Hofmusikkapelle?*, Wien 2011.

²⁶ O kolekci kroměřížských hudebnin z první poloviny 18. století je pojednáno v článku: JANA SPÁČILOVÁ: *Olomoucký biskup Schrattenbach a hudba vrcholného baroka [III]. Repertoár chrámové hudby v Kroměříži v roce 1731*, *Opus musicum* 37 (2005), č. 3, s. 39–45.

Obr. 2 Missa, CZ-Bm A 17.134 (provenience: Náměšť nad Oslavou), titulní list, označení Caldary jako kapelníka Karla VI.

i samostatně. Kromě tří novodobých spartací ze sbírky Bohumíra Štědroneš se jedná o opisy z 18. století, výjimečně též z počátku 19. století. Nejvíce skladeb (11 mší + 28 dalších liturgických skladeb) pochází z hudební sbírky farního kostela sv. Jakuba v Brně, následují premonstrátská rezidence a poutní kostel Svätý Kopeček u Olomouce (19 + 4),²⁷ benediktinský klášter Rajhrad (6 + 9), poutní kostel Očišťování Panny Marie v Dubu nad Moravou (8 různých liturgických skladeb, ne mše), haugwitzovská sbírka z Náměště nad Oslavou (7 mší) a kostel sv. Bartoloměje v Blížkovicích (2 + 1). Všechny skladby jsou dochovány v partech, pouze pět mší z náměšťské sbírky navíc i v podobě partitur (provozní party jsou ovšem zachovány také).²⁸ Kromě sbírek ODH MZM se jedna Caldarova mše vyskytuje i v Kroměříži, avšak jedná se o pozdní opis z 19. století.²⁹

Z moravských notových inventářů relevantních pro výzkum vrcholně barokní hudby se Caldarovo jméno objevuje v inventáři hudební sbírky kostela P. M. Nanebevzaté a sv. Jana Nepomuckého v Kvasicích (1757), v tematickém inventáři hudební sbírky pocházející z collatovského panství Brtnice u Jihlavy (kolem 1750) a samozřejmě v inventářích výše zmíněných sbírek z Rajhradu (1725, 1771 s doplňky do roku 1826) a z kostela sv. Jakuba v Brně (1763 s doplňky do roku 1781).³⁰ Kvasický inventář eviduje 7 Caldarových skladeb (z toho 4 mše), v brtnickém inventáři je pod jeho jménem zapsáno 22 skladeb (z toho 13 mší). Ve starším netematickém rajhradském inventáři z roku 1725 je Caldarovo jméno uvedeno pouze třikrát (2 mše a moteto *Salve sponsa Christi*), což ovšem odpovídá celkovému repertoárovému zaměření tohoto pramene. Pro naše zkoumání jsou zásadní poslední dva inventáře – mladší rajhradský (1771) a svatojakubský (1763), které jsou tematické, což umožňuje jednak detailnější poznání dobového stavu sbírek, jednak srovnání s dodnes dochovanými hudebninami a případné určení anonymních skladeb. Oba inventáře obsahují podle dobových zvyklostí incipity varhanního partu (tzv. fundamenta).³¹ Rajhradský inventář eviduje 22 Caldarových skladeb (z toho 8 mší), svatojakubský 72 skladeb (z toho 52 mší; u jednoho z těchto záznamů – mše č. 177 na s. 35 – je Caldarovo jméno škrtnuto a připsáno „non“, tato kompozice byla později určena jako dílo Johanna Franze Ehrenhardta).³²

Tyto údaje se, jak již bylo řečeno, týkají skladeb či záznamů o skladbách, které nesou v moravských pramenech jméno Antonia Caldary. Hlavním úkolem

²⁷ Signatur zahrnujících Caldarovy mše je sice 20, avšak dvě z nich přináležejí téže skladbě, jíž je *Missa S. Antonii Eremitae*: sign. A 21.013 byla přiřazena dochovanému obalu, sign. A 20.649 označuje příslušné party. Viz JANA SPÁČILOVÁ: *Pro Choro Sacro Montano. Hudební sbírka ze Svätého Kopečku u Olomouce (1717–1771)*, Acta musicologica.cz. Revue pro hudební vědu, <http://acta.musicologica.cz>, 2005, č. 1, nestránkováno.

²⁸ Netypická forma dochování těchto děl v partiturách je dána tím, že se jedná o projev pozdní receptce Caldarova díla z počátku 19. století v souvislosti s historizujícími hudebními zálibami Jindřicha Viléma Haugwitz (1770–1842). Dobové provozovací praxi je přizpůsobena také instrumentace s hoboji a lesními rohy (viz **obr. 5**, s. 69).

²⁹ *Missa in G*, CZ-KRa A 979, stará sign. C 29, ze sbírky kostela sv. Mořice, RISM 550000697. Další konkordance nebyly nalezeny, avšak pozdní datum opisu a hudební ustrojení nedávají mnoho šancí na Caldarovo autorství. Za poskytnutí informací o této skladbě náleží dík vedoucím kroměřížského hudebního archivu Jitce Kocůrkové.

³⁰ Uložení inventářů: CZ-Bm G 172 (Kvasice), G 84 (Brtnice), G 297 (Rajhrad 1725), G 6 (Rajhrad 1771), CZ-Bam 5/16 (Sv. Jakub 1763, kopie též v CZ-Bm, sign. G 5035).

³¹ To se týká pouze liturgických skladeb s plným obsazením sboru a orchestru, u árií a menších chrámových skladeb jsou uvedeny incipity vedoucího hlasu, tj. prvních houslí nebo zpěvu.

³² REICHERT: Ehrenhardt 20.

předkládané studie je pokusit se zjistit, které z těchto skladeb jsou skutečně Caldarovým dílem a které byly v našem prostředí za jeho dílo pouze považovány.

Konkrétní příklady problematického autorství

Patrně nejproblematictější skladbou z celého mně dosud známého mešního díla Antonia Caldary je *Missa S. Jacobi* ze sbírky kostela sv. Jakuba v Brně (sign. A 2335).³³ Opis není datován, avšak vzhledem k tomu, že pochází z pera regenschoriho Matěje Rusmanna, vznikl určitě před rokem 1763, kdy Rusmann zemřel. Na titulním listě mše není uvedeno jméno skladatele, avšak dle incipitu varhanního partu a starých inventárních čísel na obalu lze dohledat příslušný záznam ve svatojakubském inventáři, podle něhož je autorem Antonio Caldara (s. 4, č. 17). V inventáři se však stejný incipit nachází ještě jednou, a to se jménem „Schmit“, které označuje Ferdinanda Schmidta (s. 44, č. [7]).³⁴ Sbírký ODH MZM uchovávají další dva opisy téže skladby, jeden se jménem Franze Gerharda Prunedera (*Missa solemnis S. Arthemiae Virginis*, A 14.542, z Dubu nad Moravou) a druhý se jménem Georga Reuttera (*Missa in C*, A 12.928, z Rajhradu).³⁵ Pomocí katalogu RISM byly dohledány další dvě konkordance, jedna v rakouském klášteře Kremsmünster se jménem Amanda Ivanschitze (sign. B 38/562) a druhá v archivu pražské katedrály, opět se jménem Ferdinanda Schmidta (sign. 1161).³⁶ Caldarovo jméno nese vlastně jen jedna další mně známá kopie skladby, *Missa Cardinalis* ve vídeňském Archivu der Gesellschaft der Musikfreunde (sign. I 21550), pocházející z kláštera Heiligenkreuz. Tento opis je evidován v Thalhammerově soupisu Caldarových mší (č. 59)³⁷ a je datován do 40. let 18. století.³⁸

Uvedené hudebniny nesou jména pěti různých skladatelů a vznik žádné z nich nespádá prokazatelně do doby Caldarova života. U svatojakubského opisu lze vzít v potaz skutečnost, že jeho autor Matěj Rusmann působil v letech 1716–1721 ve Vídni v kostele sv. Michala a mohl se s Caldarou osobně znát, a tedy jím uvedené autorství mít za pravdivé, avšak tento důkaz ztrácí na váze poukazem na mnoho chybných Rusmannových autorských atribucí zjištěných průzkumem svatojakubské sbírky.

Identifikace Caldary jako autora této mše byla nakonec provedena paradoxně díky prameni, jenž dnes již pravděpodobně neexistuje. *Missa Cardinalis* z kláštera Heiligenkreuz (dnes v A-Wgm) je totiž ve skutečnosti totožná se mší *sanctifica-*

³³ Přívlasky v titulech mší fungovaly ve zkoumané době většinou jen jako praktický rozlišovací znak majitele sbírky, pouze zřídka je lze považovat za skutečný „název“ skladby. Ve shodě s touto praxí používám titul vždy podle konkrétního pramene. Stejný název u různých opisů téhož díla se vyskytoval výjimečně a lze jej pokládat za jeden z nejvýraznějších znaků vzájemné vazby pramenů.

³⁴ Mše přišla do sbírky až v roce 1771, neboť je uvedena v oddílu „Ecclesiae Parochiali S. Jacobi Legata Musicalia post defunctum Dnum Carolum Fridrich quondam fuictum Decanum ad S. Jacobum de Anno 1771.“ (s. 44–45). Nedochována.

³⁵ První z nich je již evidována katalogem RISM (553001013) a pochází z doby před rokem 1768. Druhá je z doby před rokem 1739 (úmrťí původního majitele hudebniny, regenschoriho Norberta Peschky).

³⁶ Opis v A-KR je v katalogu RISM datován ca 1770 (RISM 600176617), pražská kopie patřila ke sbírce Josefa Antonína Sehlinga, a je tedy z doby před rokem 1756 (RISM 550268404).

³⁷ THALHAMMER, *Studien...* (cit. v pozn. 11).

³⁸ Autorem opisu byl regenschori Eugen Entres, který v této funkci působil v letech 1742–1744. Mše byla dle připsu na titulním listě provedena při primici P. Laurentia Coopera (9. 6. 1743).

tionis S. Joannis Nepomuceni z roku 1729.³⁹ Toto Caldarovo dílo se považuje za všeobecně známé, dokonce existuje jeho nahrávka z roku 1963.⁴⁰ Ta však nebyla pořízena podle žádného z uvedených pramenů – jednak proto, že ani jeden z nich nenese název „sanctificationis Sancti Joannis Nepomuceni“, jednak kvůli odlišné instrumentaci s použitím dvou hobojů. V programovém textu ke gramodesce i v recenzi nahrávky z roku 1966 je uvedeno pouze to, že mše byla objevena „v Československu“ Ladislavem Vachulkou, nikoli však kde.⁴¹ Bezvýsledné bylo také pátrání v pozůstalosti jednoho z hlavních účastníků tehdejšího nastudování Václava Smetáčka.⁴² Nejpodrobnější informace o nastudování přináší výše citovaný Greenwoodův článek, kde je uvedeno nejen dvojí provedení díla na festivalu Sagra Musicale Umbra v Perugii (v letech 1963 a 1970), ale také údaj o tom, že pramen pocházel z archivu pražské katedrály.⁴³ Zde se ovšem v současné době nalézají pouze výše zmíněný opis díla se jménem Ferdinanda Schmidta. Mši neobsahuje ani starý Podlahův katalog katedrální sbírky.⁴⁴

Další výzkum ukázal, že *Missa sanctificationis Sancti Joannis Nepomuceni* původně součástí svatovítské sbírky skutečně byla, a to v době, kdy zde byl kapelníkem Karel Kryštof Gayer (zemřel 1734). Po jeho smrti přešla do majetku pražských křížovníků, jak dokazuje záznam o mši „Sanctificationis S. Joannis Nep.“ mezi Gayerovými hudebninami v křížovníckém inventáři.⁴⁵ Skladba se v křížovnícké sbírce nacházela ještě ve 30. letech 20. století, neboť na ni odkazuje Otakar Kamper ve své knize *Hudební Praha v XVIII. věku*.⁴⁶ Kamper také uvádí, že podle přípisu kapelníka Kryštofa Gayera na obálce byla mše provedena při oslavách svatořečení Jana Nepomuckého ve svatovítské katedrále dne 9. října 1729.⁴⁷ Zcela určitě se jedná o pramen, podle něhož byla připravena partitura k novodobému nastudování, neboť souhlasí jak název, tak instrumentace se dvěma ho-

³⁹ Alois NIEMETZ: *Barocke Musikkultur in Heiligenkreuz*, Santa Crux 46 (1985), č. 103, s. 55–67, zde na s. 64. S odvoláním na sdělení Briana W. Pritcharda, který dle vlastnoručního přípisu na listě vloženém do opisu *Missae Cardinalis* v A-Wgm hodlal připravit edici skladby v průběhu let 1982/83. Edice však nevyšla.

⁴⁰ *Musica sacra*, AMS 62, L. Schwann, Düsseldorf. Dirigent Václav Smetáček, varhany Ladislav Vachulka, Český filharmonický sbor a Symfonický orchestr hlavního města Prahy FOK, provedeno a nahráno na festivalu Sagra Musicale Umbra v Perugii v říjnu 1963 (Musical Heritage Society, ISBN MHS 1494).

⁴¹ Carl DE NYS: *Antonio Caldara – Missa sanctificationis Sancti Joannis Nepomuceni*, programový text k nahrávce díla (cit. v pozn. 40), 1963. Paul Henry LANG: *Caldara – Missa sanctificationis Sancti Joanni [!] Nepomuceni* [Review of record]. *The Musical Quarterly* 52 (July 1966), č. 3, s. 391–394, zde na s. 394. Za poskytnutí kopie recenze náleží srdečný dík Karlu Veverkovi.

⁴² Za kopii programového textu nahrávky a pátrání po bližších informacích o nastudování v soukromých denících Václava Smetáčka náleží srdečný dík Petře Simbartlové.

⁴³ „One of these works undoubtedly is the *Missa Sanctificationis Sancti Joannis Nepomuceni* which Dr Ladislav Vachulka of the Prague Conservatoire recently reconstructed from a score formerly in the archives of Prague Cathedral and which has been performed and recorded.“ GREENWOOD, *Antonio Caldara*... (cit. v pozn. 14), s. 32.

⁴⁴ Antonín PODLAHA: *Catalogus collectionis operum artis musicae, quae in bibliotheca Capituli Metropolitanani Pragensis asservantur*, Praha 1926.

⁴⁵ Fol. 2v: Ordo I, Scrinium VI., Numero 3. „*Missa Sanctificationis S. Joannis Nep: a 4 voc., 2 Oboe e 3 Clarin*, in C“. Jiří FUKAČ: *Křížovnícký hudební inventář*, diplomová práce, Brno 1959, sv. II, s. 9. Inventář je dnes bohužel nezvěstný.

⁴⁶ Otakar KAMPER: *Hudební Praha v XVIII. věku*, Praha 1936, s. 25 a pozn. 6 na s. 228.

⁴⁷ Tamtéž. Carl de Nys uvádí v programovém textu nahrávky chybně rok 1726, neboť dává mši do souvislosti s další Caldarovou kompozicí s nepomucenskou tematikou, jíž je *Oratorio di S. Giovanni Nepomoceno* (Salzburg 1726). Dataci 1726 převzal také Paul Henry Lang do své recenze nahrávky (viz pozn. 41); další citovaná literatura uvádí správně rok 1729.

boji, které byly dle záznamu v inventáři součástí původního obsazení. Přes všechnu snahu se však bohužel nepodařilo zjistit, kde se tato hudebnina nachází nyní.⁴⁸

Tento případ, kdy je jedna skladba považována za dílo pěti autorů, je však výjimečný. U dalších moravských opisů zkoumaných z hlediska nejasné autorské atribuce se setkáváme s konkordancemi nesoucími jméno jednoho, maximálně dvou skladatelů. Zdaleka nejvíce je Caldara v moravských pramenech zaměňován se svým žákem Georgem Donbergerem (1709–1768). Tento augustinián-kanovník, který působil jako varhaník a regenschori v klášteře Herzogenburg (od roku 1728), patřil ke Caldarovým žákům nejen v obecném slova smyslu, nýbrž přímo u něj někdy po roce 1725 studoval kompozici.⁴⁹ U tohoto skladatele také máme k dispozici tematický katalog z roku 2007, zahrnující i skladby s pochybným autorstvím (bohužel ne v úplnosti – jeho sestavovatel Raimund Hug pracoval sice s elektronickým katalogem RISM, zřejmě však nevyužil možnost vyhledávání podle notového incipitu). Primárním pramenem byl Hugovi katalog hudební sbírky z Donbergerova působiště Herzogenburgu z roku 1751, proto je možno považovat jím určené autorství za spolehlivé.⁵⁰

Dvě Donbergerovy mše nesoucí na Moravě Caldarovo jméno je možno zařadit do kategorie pochybných děl (ve výše uvedeném přehledu bod 3), neboť jsou jako dílo italského skladatele označeny i v dalších pramenech. Je to *Missa in C* z rajhradského kláštera (A 12.143) z doby před rokem 1739, dochovaná jako Caldarovo dílo ve dvou exemplářích v pražské křížovnické sbírce.⁵¹ Dalších šest opisů včetně Herzogenburgu, pražské katedrály a bavorského kláštera Ottobeuren však nese jméno Georga Donbergera, v tematickém katalogu Raimunda Huga je evidována pod jménem *Missa S. Xaverii* (I,20). *Missa S. Hieroními* ze sbírky kostela sv. Bartoloměje v Blížkovicích (A 3824) se kromě Moravy jako Caldarovo dílo vyskytuje dvakrát, a to v klášteře Heiligenkreuz (provenience: Wiener Neustadt) a u pražských křížovníků.⁵² Vzhledem ke stejnému názvu mše v obou pramenech – *Missa Dominicalis* – lze předpokládat úzkou souvislost mezi oběma kopiemi. Donbergerovo jméno nese dalších devět pramenů či odkazů v dobových inventářích, opět včetně Herzogenburgu; jednou je uvedena jako dílo Georga Reuttera.⁵³ V Hugově katalogu figuruje pod číslem I,46 jako *Missa Fiat pax*. Tyto dvě skladby by měly být podrobeny dalšímu výzkumu – jejich zařazení mezi Donbergerovy

⁴⁸ Ztrátu hudebniny potvrzuje i Vladimír Novák: *Pražský hudební život a svatojanský kult v 18. století*, in: Svatojanský sborník, Jiří Svoboda (ed.), Praha 1994, s. 27–41. Za upozornění na tuto studii děkuji Václavu Kapsovi. Dle ústního sdělení Vladimíra Nováka z 22. října 2012 byl posledním majitelem originálu Ladislav Vachulka (zemřel 1986). Vladimíru Novákovi jsem také zavázána za poskytnutí kopie Vachulkovy partitury.

⁴⁹ Raimund Hug: *Georg Donberger (1709–1768) und die Musikpflege im Augustiner-Chorherrenstift Herzogenburg*, sv. I, Sinzig 2007, s. 70–71, s odvoláním na první Donbergerovu monografii z pera Ludwiga Mangolda (1827).

⁵⁰ *Catalogus Selectorum Musicalium Chori Ducumburgensis, A-H*, Musikarchiv, bez signatury. Strojopisný opis A-Wn S.m.9026.

⁵¹ CZ-Pkříž XXXV A 79, *Messa a 4 Voci* (RISM 550266595); XXXV A 95, *Missa Non Confundar in aeternum* (RISM 550266611).

⁵² Caldarovo jméno je na opisu z Blížkovic dodatečně dopsáno tužkou na titulním listě vpravo nahoře. A-HE VIII a 1, *Missa Dominicalis*, RISM 600091510 (xerokopie partitury této mše je uložena v A-Wgm I 66668, spartace Walter Sengtschmid, 6. 6. 1981); CZ-Pkříž XXXV C 125, *Missa Dominicalis*, RISM 550248882.

⁵³ H-P R 13 („Reuttern“), RISM 530002813. Tento opis Hug neevduje.

kompozice v jeho působišti Herzogenburgu sice mluví proti Caldarovu autorství, avšak počet opisů s Caldarovým jménem je přinejmenším pozoruhodný.

Děl Geoga Donbergera, která jsou považována za Caldarovy skladby pouze na Moravě, je více. Identifikovány byly čtyři hudebniny a dva záznamy nedochovaných skladeb v dobových inventářích. Na obalu *Missa S. Thomae* ze Svátého Kopečku u Olomouce (A 18.589) je Caldarovo jméno připsáno dodatečně tužkou, což ukazuje na nejistotu ohledně autorství. Pramen pochází z roku 1731, jde tedy o nejstarší doložený opis mše. Všechny další známé kopie díla jsou označeny Donbergerovým jménem, včetně moravského opisu ze sbírky brněnského kostela sv. Jakuba (A 2143).⁵⁴ V tematickém katalogu je skladba uvedena jako *Missa S. Michaelis* (I,44). Podobně je dodatečně dopsáno Caldarovo jméno na obalu svatojakubské mše A dur sign. A 2129, záznam v inventáři uvádí Caldaru jako autora bez pochyb (s. 8, č. 40). Donbergerovo autorství je doloženo ze čtyř dalších opisů, v Hugově katalogu je skladba evidována pod číslem I,43 (*Missa Jucundare*).

Další Donbergerova skladba uváděná jako Caldarovo dílo – *Missa Magna* ze svatojakubské sbírky (A 2145) – nese na titulním listě jména obou skladatelů. Donbergerovo jméno je škrtnuto a opraveno na „Caldara“, italský skladatel je jako autor uveden také v inventáři sbírky (s. 12, č. 58). Raimund Hug určuje na základě dalších čtyř opisů jako Donbergerovu mši *Beati Petri Forerii* (I,16), přičemž jeden z těchto opisů pochází z Rajhradu.⁵⁵

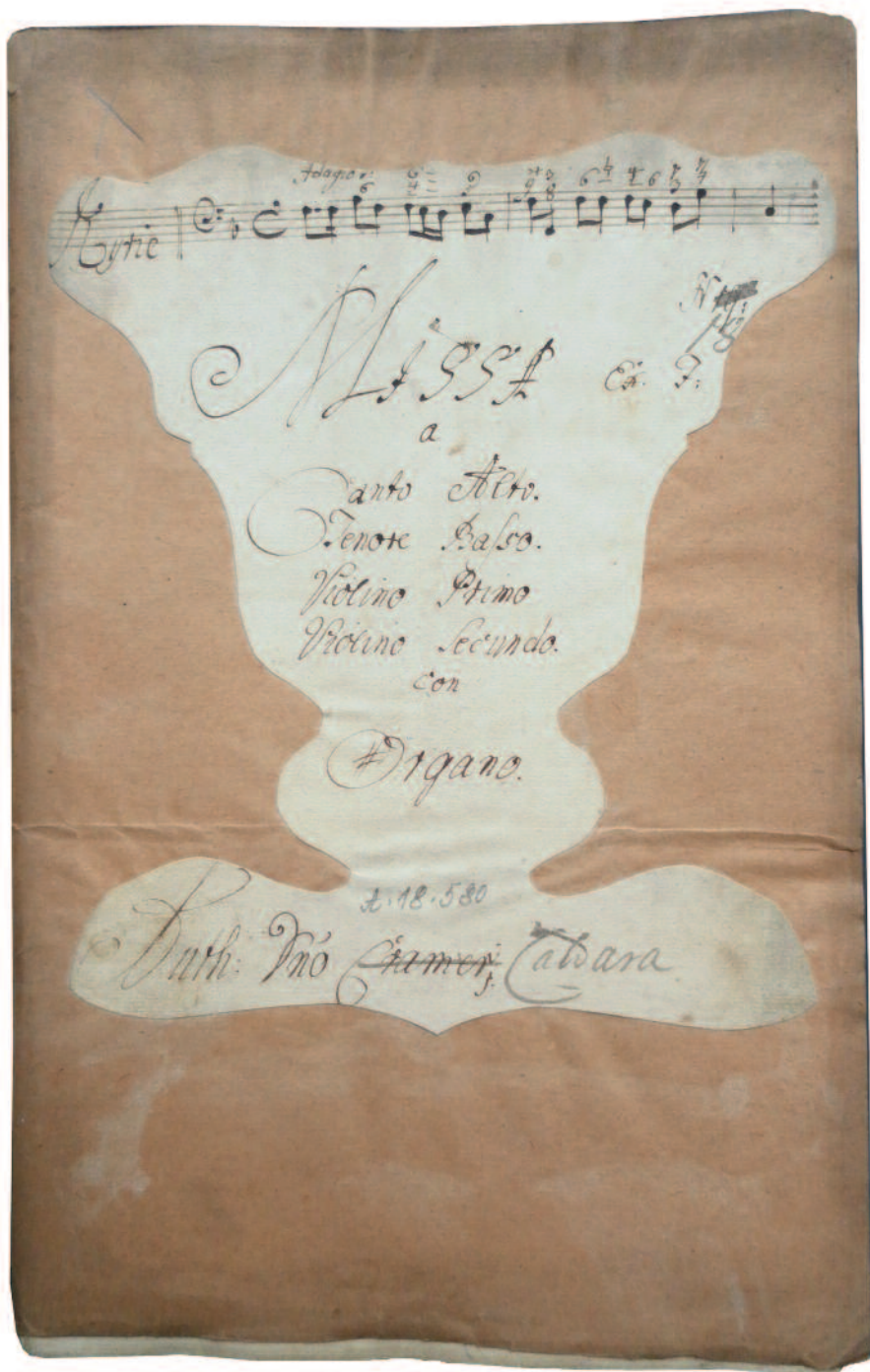
Poslední Donbergerova mše pod Caldarovým jménem pochází ze sbírky Náměšť nad Oslavou, jde o pozdní opis ze začátku 19. století (A 17.134). Hudebnina nemá titulní list, jako obal slouží part varhan. Ke Caldarovu jménu je připsána jeho funkce „Capelle Maestro de Sua Majesta Carolo VI in Vienna“ (viz **obr. 2**, s. 53). Vzhledem k tomu, že byl pouze vicekapelníkem, neodpovídá toto označení pravdě, což ovšem není v odkazech týkajících se jeho osoby výjimkou (zvláště v pozdější době).⁵⁶ Jde o Donbergerovu mši *Bonae Spei* (Hug I,51). Je zajímavé, že tato skladba se na Moravě pod Caldarovým jménem vyskytovala ještě jednou, a to ve svatojakubské sbírce, jak ukazuje záznam v inventáři (s. 44, č. 4). Mše přišla do sbírky až v roce 1771, dnes není dochována. Z nedochovaných skladeb byla jako Donbergerova kompozice pod Caldarovým jménem dále identifikována jedna mše v brtnickém inventáři (viz dále).

Kromě mší Geoga Donbergera jsou za Caldarova díla považovány skladby celé řady dalších skladatelů. U některých hudebnin lze pochybnost o jménu autora vyčíst přímo z titulního listu, většinu je však možno určit pouze konkordancí s dalšími prameny. Příkladem autorství zpochybněného již dobovým majitelem hudebniny je *Missa S. Silvestri* ze svatojakubské sbírky (A 2128), kde je původní Caldarovo jméno přeškrtnuto a nad tím napsáno perem Brixides. Jméno odkazuje na moravského varhaníka Johanna Brixida (kolem 1712–1772), který u sv. Jakuba působil v dětství jako vokalista a později byl zaměstnán v klášteře Rajhrad (v le-

⁵⁴ Na titulním listě této hudebniny bylo sice původně uvedeno jméno Matthiase Oettla, Donbergerovo autorství je však potvrzeno záznamem v inventáři (s. 32, č. 156).

⁵⁵ CZ-Bm A 12.234.

⁵⁶ Titulem „Maestro di Capella di S. M. Imperiale Apostolica“ je opatřen např. také jeho známý portrét v Civico museo bibliografico musicale v Bologni (reprodukce mj. Ursula KIRKENDALE: *Antonio Caldara. Life and Venetian-Roman Oratorios*, revised and translated by Warren Kirkendale, Firenze 2007).

Obr. 3 Missa ex F, CZ-Bm A 18.580 (provenience: Svatý Kopeček u Olomouce), titulní list, oprava jména Cramer na Caldara

tech 1726–1735) a u augustiniánů u sv. Tomáše v Brně (v letech 1735–1772).⁵⁷ Oprava jména skladatele na hudebnině pochází z 18. století, v inventáři je však zapsána pod Caldarovým jménem (s. 5, č. 24). Vzhledem k hudebnímu ustrojení se přiřkláním spíše k Brixidovu autorství.

Další skladbou, kde je Caldarovo autorství již přímo v prameni nejisté, je *Missa ex F* ze Svatého Kopečku u Olomouce (A 18.580), jejíž opis pochází z roku 1757.⁵⁸ Jako skladatel je na titulním listě uveden blíže neznámý Cramer, stejné označení se nachází na několika partech (Tenore a Basso, na partu Organo ve formě „Camer“). Snad by se mohlo jednat o skladatele, jehož chrámové skladby se nacházely v nedalekém Dubu nad Moravou (psán většinou Krammer, opisy z doby kolem roku 1770).⁵⁹ Později bylo jméno na titulním listě škrtnuto a nahrazeno „Caldara“ (viz **obr. 3**, s. 59). Mše náleží k typu „brevis“ s mechanickým traktováním textu, Caldarův hudební jazyk příliš nepřipomíná. Obě jmenované skladby jsou unikátní, proto bude třeba jejich údajné (byť přímo v prameni zpochybněné) Caldarovo autorství ještě prověřit detailní stylovou analýzou.

Caldarovo autorství je dále pochybné u *Missa in C* z rajhradské sbírky, jejíž opis pochází z doby před rokem 1739 (A 12.140). Další konkordance k této skladbě nebyly nalezeny, což je samo o sobě vzhledem k vysokému stupni rozšířenosti Caldarových chrámových skladeb podezřelé, zato však byl identifikován varhanní incipit díla v tematickém inventáři kláštera Herzogenburg.⁶⁰ Jako autor je zde uveden „Baumgartner“, což zřejmě označuje benediktina Alberta Bernharda Baumgartnera (1677–1730), varhaníka (od roku 1692) a později ředitele kůru (od roku 1711) v Melku.

K dílům, u nichž je možno Caldarovo autorství vyvrátit naprosto spolehlivě, patří *Missa ex G*, pocházející rovněž ze svatokopecké sbírky (A 20.732). K této skladbě bylo nalezeno pět dalších konkordancí, všechny nesou jméno Ignaze Prustmanna.⁶¹ O tomto skladateli je zatím známo jen to, že byl ve skladbě žákem Johanna Josepha Fuxe, v letech 1706–1708 působil jako varhaník v kapele knížete Pavla I. Esterházyho a později se stal členem řádu augustiniánů-eremitů ve Vídni. Další mše ze Svatého Kopečku, která určitě není od Caldary, je *Missa Sancti Fidelis* (A 20.733). Mše je evidována v Köchelově katalogu na základě dvou opisů z Kremsmünsteru jako dílo Johanna Josepha Fuxe (K 46), avšak jako pravděpodobnější autor se jeví císařský dvorní varhaník a skladatel Johann Georg Reinhardt (1676–1742), neboť pod jeho jménem je uložena kopie této mše v archivu dvorní kapely.⁶² Podobně je evidována v tematickém katalogu

⁵⁷ Pavel ŽŮREK: *Zapomenutý brněnský skladatel Jan Brixides*, Opus musicum 37 (2005), č. 5, s. 41–46. Otázku autorství zkoumané mše Žůrek neřeší.

⁵⁸ Na titulním listě není uveden přípis „Pro Choro Sacro Montano“, provenience byla zjištěna dle jmen opisovačů.

⁵⁹ Theodora STRAKOVÁ: *K hudební minulosti Dubu u Olomouce*, Časopis Moravského muzea 53–54 (1968–69), s. 5–28 řadí Krammera mezi skladatele, kteří ještě čekají „na bližší určení a analýzu“ (s. 24).

⁶⁰ *Catalogus...* (cit. v pozn. 50), oddíl I, č. 87.

⁶¹ REICHERT: Prustmann 16. Konkordance: A-HE VIII a 3 (RISM 600091598), A-KR C 10/666 (RISM 600177935), CZ-Pak 1024 (RISM 550267210), CZ-Pak 1027 (RISM 550267214), CZ-Pkříž XXXV A 23 (RISM 550266535).

⁶² REICHERT: Reinhardt 22 (A-Wn HK 334). V otázce kontaktů s českou hudební kulturou jsou pozoruhodná odjinud neznámá Reinhardtova oratoria provedená v Brně a v Olomouci: *Desperanti peccatori a moriente Iesu restituta vita* (Brno 1721), opakováno jako *Per cruce[m] Jesu sit desperanti vitae restituta* (Olomouc 1726) a *Testamentum Salvatoris* (Brno 1730). Úzké styky vázaly Reinhardta také s klášteřem

cizího skladatele další Caldaro „moravská“ mše, a to *Missa S. Martini* (A 20.734 ze Svatého Kopečku), připisovaná salcburskému varhaníkovi a kapelníkovi Johannu Ernstu Eberlinovi (1702–1762).⁶³ Zde však bude ještě nutno autorství ověřit, neboť tato mše je zařazena mezi Caldaro díla jak u Krause, tak u Thalhammera (Kraus 50, Thalhammer V). Svatokopecký opis je navíc jedním z nejstarších, neboť pochází již z roku 1740.

K dokreslení obrazu postavení Caldaro díla v moravském repertoáru chrámové hudby je kromě hudebnin třeba zkoumat také historické inventáře. Bližší identifikace konkrétních skladeb je pochopitelně možná pouze v tematických inventářích, proto byl okruh pramenů zúžen na tři inventáře – brtnický, svatojakubský a mladší rajhradský (viz pozn. 30). První zaznamenává sopránové incipity, zatímco druhé dva jsou uspořádány dle incipitů varhanního partu, což výrazně ztěžuje identifikaci. Moderní hudební katalogy neberou generálbasové incipity až na výjimky v potaz, ačkoliv se v hudbě zkoumaného období jedná o významný rozlišovací znak (a také o praktickou pomůcku). Práce s tímto typem pramenů je tedy zásadní pro metodiku uvažovaného Caldaro katalogu – je jasné, že katalogové záznamy bude nutno vypracovávat dvojhlasé, tj. vedle vedoucího hlasu zapsat také incipit varhan.

Největší procento pochybných záznamů o Caldarových skladbách nacházíme v inventáři collaltovské hudební sbírky z Brtnice u Jihlavy z doby kolem roku 1750. Inventář je řazen abecedně v několika oddílech a obsahuje skladby mnoha hudebních druhů včetně světských (zejména symfonie a koncerty). Titulní list a část záznamů jsou zničeny, používaný název *Inventario per la musica* pochází z desek rukopisu. Analýzu inventáře přinesla Theodora Straková, pramen sám je přístupný na internetu v rámci projektu Manuscriptorium.⁶⁴

Ze 13 mší zapsaných v inventáři pod Caldarovým jménem (s. 86d, 87) jsou ve skutečnosti dílem tohoto skladatele jen čtyři, respektive tři, protože jedna mše je pouhou transpozicí jiné (viz **obr. 4**, s. 62).⁶⁵ Ke dvěma záznamům nebyly nalezeny žádné konkordance, což již samo o sobě zpochybňuje Caldaro autorství.⁶⁶ U dalších sedmi, což je více než polovina záznamů, byli identifikováni jiní autoři. Jedna mše je dílem Franze Gerharda Prunedera,⁶⁷ autorem druhé je již zmíněný Georg Donberger.⁶⁸ Dalších pět incipitů odkazuje na autory v kontextu moravské chrámové hudby výjimečné. Prvním z nich je pražský skladatel Jan František Novák († 1771), v letech 1737–1758 regenschori svatovítské katedrály. Záznam uváděný jako poslední v řadě Caldarových mší je incipitem Novákovy *Missa Sancti Procopii*

Hradisko u Olomouce, v jehož správě byla rezidence na Svatém Kopečku, viz Jiří SEHNAL: *Hudba v premonstrátském klášteře Hradisko u Olomouce*, Časopis Moravského muzea 76 (1991), s. 185–222, zejména s. 213.

⁶³ Viz pozn. 22.

⁶⁴ Theodora STRAKOVÁ: *Brtnický hudební inventář*, Časopis moravského muzea 48 (1963), s. 199–234; <http://www.manuscriptorium.com>.

⁶⁵ S. 86d, č. [3], [8], s. 87, č. 2, 3. Incipit č. [3] na s. 86d je transponovaným začátkem mše uvedené pod číslem 3 na následující straně (s. 87). Jde o mši evidovanou u Krause pod číslem 52, transponováno z G dur do F dur. Jedná se o jednu z nejrozšířenějších Caldarových kompozic, která vyšla také tiskem jako č. 6 sbírky *Chorus Musarum divino Apollini accinentium* (Bamberg 1748).

⁶⁶ S. 86d, č. [5] a [7].

⁶⁷ S. 87, č. 1. REICHERT: Pruneder 4, na základě opisů z A-GÖ a A-H, RISM uvádí další dva v CZ-Pkříž a D-OB.

⁶⁸ S. 86d, č. [9]. HUG I,3 *Missa S. Frigidiani*, opisy v A-H, A-GÖ, A-KR, A-Ws, CZ-Pak, D-OB.

uložené v katedrální sbírce.⁶⁹ Druhým skladatelem je varhaník katedrály v Hradci Králové Václav Antonín Haas (+ 1768), identifikovaný jako autor čtyř zbývajících mší.⁷⁰ Všechny pocházejí z jeho sbírky *Missae sex brevissimae*, jejíž opis se nachází rovněž ve svatovítské katedrále.⁷¹

Vzhledem k tomu, že hudebniny zaznamenané v brtnickém inventáři nejsou dnes dochovány a celkově je o zdejším hudebním životě ještě mnohé neznámo, nelze uspokojivě zodpovědět otázku, proč došlo k takovému zmatení autorů. Popsaná situace vypovídá spíše o vysokém společenském a uměleckém kreditu, který byl Caldarovi připisován, a je zajímavá zejména z hlediska sledování recepce jeho díla v desetiletích následujících po jeho smrti.

Z nedochovaných skladeb byla dále jako cizí dílo určena *Missa in D* zaznamenaná jako Caldarova v rajhradském inventáři (1771) pod číslem 94. Na základě opisu z Göttweigu a záznamu v hudebním inventáři kláštera Herzogenburg lze za jejího autora důvodně považovat varhaníka kláštera Seitenstetten Johanna Adama Scheibla (1710–1773), který později působil jako ředitel kůru ve St. Pölten (od 1737, regenschori nejpozději 1751).⁷²

Řada záznamů o „Caldarových“ mších, identifikovaných jako díla jiných skladatelů, se nachází také v brněnském svatojakubském inventáři (1763). Tito skladatelé pocházejí většinou z okruhu vídeňského baroka či předklasicismu: Ferdinand Schmidt (3 skladby s Caldarovým jménem), Mathias Oettl (2), Johann Adam Scheibl (1), Franz Gerhard Pruneder (1), Johann Georg Zechner (1), Christoph Sonnleitner (1), je mezi nimi ale také jeden skladatel domácí (Johann Brixides) a jeden neapolský (Nicola Fago).⁷³

Opačný případ problematického autorství, kdy je prokazatelné Caldarovo dílo považováno v moravském prameni za skladbu jiného skladatele, je oproti předchozím kategoriím zcela zanedbatelný. S výjimkou výše uvedené mše ke svatořečení sv. Jana Nepomuckého byly zatím nalezeny vlastně jen dva další prameny, u nichž dochází k této situaci. Je to *Missa in h minor* uvedená jako dílo Matthiase Oettla (A 12.849 z Rajhradu, Kraus 41) a *Missa ex B* nesoucí jméno Johanna Georga Reinhardta (A 2213 od sv. Jakuba v Brně, Kraus 16). První mše má na Moravě dvě další konkordance s Caldarovým jménem,⁷⁴ druhá se zde kromě zmíněné kopie nevyskytuje. Vzhledem ke zmíněné metodologické obtížnosti vyhledávání těchto kompozic je však možné, že Caldarových skladeb pod cizími jmény bude v průběhu katalogizace moravských hudebnin identifikováno více.

⁶⁹ S. 87, č. 4. CZ-Pak 921, RISM 550268109. Incipit odkazuje na část Kyrie-Allegro, následující po třítaktovém pomalém úvodu.

⁷⁰ V brtnickém inventáři je zaznamenána jeho partita a několik chrámových skladeb (pod jménem Hass, s. 126).

⁷¹ S. 86d, č. [1]: *Missa II. in h*, [2]: *Missa III. in F*, [4]: *Missa V. in d*, [6]: *Missa I. in e*. Haas, Václav Antonín, *Missae sex brevissimae*, CZ-Pak 468, RISM 550267336.

⁷² A-GÖ 512; *Catalogus* (pozn. 50), oddíl II, č. 157.

⁷³ Viz **tabulka 1b**, s. 68. Většina autorů byla identifikována díky Reichertovu katalogu mší (viz pozn. 7). Mše Christophu Sonnleitnera (záznam č. 13) byla určena díky katalogu mší v monografii Bruce Mac Intyre (viz pozn. 8), záznam č. 14 byl určen jako mše Johanna Brixida na základě rajhradského inventáře z roku 1771 (zde pod č. 27) a záznam č. 33 je pravděpodobně mše Nicola Faga na základě katalogu z Herzogenburgu (cit. v pozn. 50, oddíl I, č. 97).

⁷⁴ *Missa Noli me despicer* nec noli me tangere, A 18.587 (Sv. Kopeček), *Missa cum Tromb. oblig.* (záznam ve svatojakubském inventáři, s. 6, č. 28).

Při práci na katalogu „moravských“ mší Antonia Caldary byla identifikována celá řada opisů jeho skladeb se jmény cizích skladatelů také v dalších hudebních sbírkách. V několika případech lze zdůvodnit nesprávnou autorskou atribuci tím, že v uvedeném místě konkrétní skladatel přímo působil – tak byly v hudební sbírce salcburského dómu označeny Caldarovy skladby jmény Matthiase Sigismunda Biechtelera (ca 1668–1743)⁷⁵ a Giuseppe Francesca Lolliho (1701–1778)⁷⁶ a v Esterháze jménem Gregora Josepha Wenera (1695–1766).⁷⁷ Většinou se však jedná o okruh skladatelů známých také z moravských pramenů (viz **tabulka 2**, s. 70–71). Seznam chybných autorských atribucí v jiných hudebních sbírkách zdaleka není konečný; protože ale tato zjištění otevírají celý okruh nových problémů, nejsou v předkládané studii dále rozváděna.⁷⁸

Shrnutí

Za Caldarovo dílo je tedy podle současného stavu poznání na Moravě nesprávně považováno celkem 30 mešních skladeb sedmnácti cizích autorů (z toho 11 hudebnin a 20 záznamů o nedochovaných kompozicích v dobových inventářích).⁷⁹ Ze zjištěného počtu 77 mešních skladeb označených Caldarovým jménem je to více než třetina.⁸⁰ Fakticky je však tento poměr ještě větší, neboť jako nepochybné Caldarovo dílo bylo prozatím určeno pouze 36 mší a autorství dalších jedenácti je dosud otevřené. Oproti tomu jsou pouze v pěti případech jeho mše považovány za díla jiných skladatelů.

Generační rozpětí skladatelů zaměňovaných s Caldarou je značné, sahá od o deset let staršího Johanna Josepha Fuxe až k Christophu Sonnleitnerovi, narozenému pouhé dva roky před Caldarovou smrtí. Většina zjištěných autorů působila ve Vídni nebo v rakouských kláštřích, výjimku tvoří Neapolitán Nicola Fago a skladatelé z českých zemí Jan Brixides, Jan František Novák, Václav Antonín Haas a snad také blíže neznámý Cramer. Nejvíce zastoupeným cizím autorem je Georg Donberger, který byl prokazatelně přímým Caldarovým žákem. Zkoumaný okruh skladatelů se týká pouze hudebnin moravské provenience, ačkoliv byla v souvislosti se zdejšími prameny zjištěna celá řada dalších jmen, pod nimiž jsou Caldarovy skladby evidovány v jiných lokalitách.

Je nutno předeslat, že zkoumaný vzorek pramenů je jen nepatrným výsekem repertoáru moravské chrámové hudby doby baroka. Sbírky a inventáře zahrnující hudbu z první poloviny 18. století jsou dochovány torzovitě, neznáme repertoár tak důležitých hudebních center, jako byla například olomoucká katedrála. Také je třeba si uvědomit, že pro vznik a repertoárové složení sbírek byla určující celá síť

⁷⁵ A-Sd A 37 (RISM 659000049).

⁷⁶ A-Sd A 761 (RISM 659000890).

⁷⁷ H-Bn Ms.mus III.13, provenience Esterházy-Sammlung, Esterháza (RISM 530 001 923).

⁷⁸ Předkládaný soupis jmen je omezen pouze na prameny probádané v souvislosti s Moravou; v případě ověřování kompletního mešního díla Antonia Caldary by byl přirozeně tento přehled mnohem obsáhlejší.

⁷⁹ Jedna cizí skladba se na Moravě vyskytovala jako Caldarovo dílo dvakrát, v Náměšti nad Oslavou a u sv. Jakuba v Brně (Donberger – *Missa Bonae Spei*, Huc I,51). Jedna moravská mše se vyskytuje v dalších konkordancích pod jménem dvou různých autorů (A 20.733 jako dílo J. J. Fuxe a J. G. Reinhardta).

⁸⁰ Do tohoto souhrnného počtu jsou započítány pouze blíže identifikovatelné skladby, tedy dochované hudebniny a záznamy v tematických inventářích (Sv. Jakub, Rajhrad, Brtnice).

dnes již těžko odhalitelných vlivů, sahajících od individuálního vkusu zřizovatele přes finanční možnosti kostela až ke konkrétním personálním vazbám samotných hudebníků. Náš pohled je tedy těmito okolnostmi nutně determinován.

Na počátku bylo řečeno, že dílo Antonia Caldary zaujímá v repertoáru moravské chrámové hudby přední místo. Závěry předloženého textu však ukázaly, že zdaleka ne všechny skladby označené v našich pramenech jeho jménem jsou také jeho dílem. Statistická metoda v hudebněhistoriografické práci v sobě přirozeně nese určitá omezení, neboť je otázkou, zda procentuální zastoupení skladeb určitého autora v omezeném vzorku pramenů může být důkazem jeho zásadního či určujícího vlivu v celé lokalitě. Avšak již tato jednoduchá statistika nastoluje otázku: byl hudební sloh autorů rakouského vrcholného baroka a předklasicismu ve své době vnímán jako natolik jednotný, že se do jisté míry stíraly individuální skladatelské postupy? Nebo byl Antonio Caldara přímo považován za synonymum rakouské chrámové hudby, a proto byly jeho jménem podepisovány šmahem všechny skladby, u kterých panovaly pochybnosti o jménu autora?

Tuto otázku je nutno prozatím nechat otevřenou, neboť nevíme, zda byli takto rozsáhle zaměňováni i jiní skladatelé. Také je třeba zjistit, zda se obdobná situace vyskytuje i v jiných lokalitách, nebo jde o moravské specifikum. V této souvislosti musíme zmínit významnou sondu do pražských caldarovských pramenů, kterou provedl ve své diplomové práci *Mešní tvorba Antonia Caldary v Praze* Karel Veverka.⁸¹ Jím zpracovaných sedm mší ze sbírky pražských křížovníků vykazuje podobné rysy, jaké jsme viděli u moravských hudebnin. Jedna z nich byla identifikována jako skladba Georga Donbergera, u dalších tří je Caldarovo autorství zpochybněno, neboť se v souvislosti s nimi (ať již přímo na hudebninách, nebo v dalších opisech) objevují jména Johanna Josepha Fuxe, Matthiase Oettla, Pietra Paola Benciniho, Franze Gerhada Prunedera a Johanna Franze Ehrenhardta. Protože je Praha hned po Vídni druhým nejdůležitějším nalezištěm Caldarovy hudby, bude nutno pojednat tuto lokalitu komplexněji. V této souvislosti je třeba upozornit na to, že mezi pražské prameny patřily původně i dvě Caldarovy mše uložené dnes ve Státní knihovně v Berlíně, jak dokazují vlastnické zápisky Jana Antonína Koželuha.⁸²

Není v možnostech tohoto článku představit všechny prameny moravské provenience, které byly v souvislosti s možným autorstvím Antonia Caldary prozkoumány. Jeho účelem také prozatím není podat detailní obraz Caldarova díla v našich sbírkách, nýbrž na několika příkladech ukázat, s jakými potížemi se bude třeba vypořádávat ještě před započítáním práce na tematickém katalogu. Z předkládaného textu je patrné, že při zpracování dalších provenienčních celků bude nutno přistupovat s maximální obezřetností k prakticky každé hudebnině označené jako dílo Antonia Caldary a zároveň hledat jeho skladby pod jmény celé řady dalších skladatelů.

⁸¹ Karel VEVERKA: *Mešní tvorba Antonia Caldary v Praze*, diplomová práce, FF UK, Praha 2011.

⁸² D-B Mus.ms. 2739/1 *Missa brevis* (RISM 452002732), D-B Mus.ms. 2743 *Missa veri animi* (RISM 452002739). Hudebniny byly získány v roce 1833 skrze Jana Nepomuka Augusta Vitáska.

Tabulka 1. Mešní skladby cizích skladatelů označené v moravských pramenech jako dílo Antonia Caldara
Table 1: Mass compositions by other composers designated in Moravian sources as the work of Antonio Caldara

Identifikované mše cizích autorů jsou řazeny dle sbírek, v první tabulce je v závorce odkaz na dobový katalog sbírky (BJ-inv, R-inv). U odkazů na dobové katalogy je přidáno číslo stránky pouze v případě nejednoznačných údajů (doplňky ke mším ve svatojakubském inventáři na s. 44, brtnický inventář).

U konkordancí je uvedena zkratka knihovny a signatura. V případě rozdílných údajů o autorech je v závorce uveden jiný skladatel zjištěný na hudebnině, údaj se vztahuje jen k předchozímu odkazu. Konkordance jsou řazeny takto: nejprve prameny se jmény jiných skladatelů, potom v abecedním pořadí prameny se jménem příslušného identifikovaného autora. Signatury označené hvězdičkou pocházejí z literatury (zejména Reichert) a nebylo možno prozatím ověřit, zda hudebnina ještě existuje.

Identified Masses by other composers are classified by their collections. In the first table in parentheses is a reference to the period catalog of the collection (BJ-inv, R-inv). In references to period catalogs, the page number is only added if the information is ambiguous (additions to Masses in the St. James Church inventory on p. 44, Brtnice inventory).

For concordant sources, the abbreviations of the library and signature are given. In case of differing information about the identity of the composer, given in parentheses is the name of the other composer as found on the score or parts, and the data relate only to the previous reference. Concordant sources are classified as follows: first there are sources with the names of other composers, then in alphabetical order are sources with the name of the relevant identified composer. Signatures marked with an asterisk are cited from literature (principally Reichert), and it has not yet been possible to verify whether the score or parts still exist.

1a. Dochované hudebniny / Preserved music

Sign. CZ-Bm	Údaj o autorovi v prameni / Information about the composer in the source	Identifikovaný autor / Identified composer	Konkordance se jménem identifikovaného autora (v závorce rozdílní autori) / Concordant source and name of the identified composer (in parentheses if the composer is different)	Literatura / Literature
Brno, sv. Jakub / St. James Church				
A 2128 (24)	„Caldara“, škrtnuto, opraveno na / is crossed out and changed to „Brixides“ (v inventáři „Caldara“ in the inventory)	Brixides	---	---
A 2129 (40)	„Caldara“	Donberger	A-H II/24, A-LA 296, A-SEI D V I f, PL-Wu Mf 268	Hug (I,43)

A 2145 (58)	„Donberger“, škrtnuto, opraveno na / is crossed out and changed to „Caldara“ (v inventáři „Caldara“ in the inventory)	Donberger	A-GÖ 107, A-H I/22, A-HE VIII a 1, CZ-Bm A 12.234	Hug (I,16)
Svatý Kopeček u Olomouce (dnes součást sbírky Brno, augustiniáni) / Svaty Kopeček near Olomouc (today part of the Augustinian collection in Brno)				
A 18.580	„Cramer“, škrtnuto, opraveno na / is crossed out and changed to „Caldara“	Cramer	---	---
A 18.589	„Caldara“ (dodatečně tužkou / added in pencil)	Donberger	CZ-Bm A 2143 (Donberger, Oettl), A-H II/32, A-WIL 134, CZ-Pak 304, CZ-Pkříž XXXV A 82, D-OB MO 384	Hug (I,44)
A 20.732	„Caldara“	Prustmann	A-HE VIII a 3, A-KR C 10/666, CZ-Pak 1024, 1027, CZ-Pkříž XXXV A 23	Reichert (Prustmann 16)
A 20.733	„Caldara“	Reinhardt	A-KR B 18/371, B 16/347 (Fux) A-Wn HK 334 (Reinhardt)	Köchel (46) Reichert (Reinhardt 22)
Rajhrad u Brna				
A 12.140 (18) A 12.143 (35)	„Caldara“ „Caldara“	Baumgartner Donberger	A-H I/87 CZ-Pkříž XXXV A 79 (Caldara), XXXV A 95 (Caldara), A-H I/34, A-KR C 1/605, A-LA 235, A-WIL 137, CZ-Pak 305, D-OB MO 393	--- Hug (I,20)
Blížkovice				
A 3824	„Caldara“ (dodatečně tužkou / added in pencil)	Donberger	A-HE VIII a 1 (Caldara), CZ-Pkříž XXXV C 125 (Caldara), H-P R 13 (Reutter), A-Ed A 19, A-GÖ 109, A-H II/30, A-LA 238, A-WIL 134, D-OB MO 386, H-PH Mus.Jes.7	Hug (I,46)
Náměšť nad Oslavou				
A 17.134	„Caldara“	Donberger	A-GÖ 324 (anonymous), A-H II/31, A-KN 546/1, A-LA 259, CZ-Pak 309, D-OB MO 385	Hug (I,51)

1b. Záznamy v inventářích / Entries in inventories

Číslo záznamu (případně strana) / Entry number (or page number)	Údaj o autorovi v prameni / Information about the composer in the source	Identifikovaný autor / Identified composer	Konkordance se jménem identifikovaného autora (v závorce rozdíl ní autoři) / Concordant source and name of the identified composer (in parentheses if the composer is different)	Literatura / Literature
Brno, sv. Jakub / St. James Church (1763)				
8	„Caldara“	Zechner	A-GÖ 698	Reichert (Zechner 6)
9	„Caldara“	Schmidt	CZ-Pak 211 (Caldara), A-Ed A 38, A-GÖ 525, A-H I/81	Reichert (Schmidt 4)
10	„Caldara“	Oettl	A-KR C 24/773, *A-Ws Oettl 3 [stará/old sign.]	Reichert (Oettl 8)
11	„Caldara“	Schmidt	A-GÖ 524, H-Efko Kurze M.68 (anonymous)	Reichert (Schmidt 2)
12	„Caldara“	Schmidt	A-H I/83	Reichert (Schmidt II)
13	„Caldara“	Sonnleitner	A-GÖ 601, A-M I 62, A-MT 106, A-SEI E I 3b, A-Wgm I.22296, *A-Wp. CZ-Bm A 468, A 13.022, A 21.674, CZ-Pnm XLIX F 163, H-P S 133, H-PH Mus.Jes.20, D-Po Sonnleitner 3	Mac Intyre (M 55)
14	„Caldara“	Brixides	R-inv 27	---
19	„Caldara“	Oettl	*A-Ws Oettl 4 [stará/old sign.]	Reichert (Oettl 9)
22	„Caldara“	Pruneder	A-H I/75, *A-KN Pruneder I [stará/old sign.]	Reichert (Pruneder 3)
33	„Caldara“	Fago	A-H I/97	---
177	„Caldara“, škrtnuto, připsáno / is crossed out, and „non“ is added	Ehrenhardt	A-H II/137, *A-KN Ehrenhardt 1 [stará/old sign.], H-P E 1	Reichert (Ehrenhardt 20)
[4] (s. 44)	„Caldara“	Donberger	viz předchozí tabulka / See the previous table.	Hug (I.51)
Rajhrad (1771)				
94	„Caldara“	Scheibl	A-GÖ 512, A-H II/157	---
Brtnice (ca 1750)				
[1], [2], [4], [6] (s. 86d)	„Caldara“	Haas	CZ-Pak 468	---
[9] (s. 86d)	„Caldara“	Donberger	A-GÖ, A-H I/40, A-KR C I/604, A-Ws Donberger 3, CZ-Pak 306, D-OB MO 389	Hug (I,3)
1 (s. 87)	„Caldara“	Pruneder	A-GÖ 435, A-H II/58, CZ-Pkříž XXXV A 88, D-OB MO 996	Reichert (Pruneder 4)
4 (s. 87)	„Caldara“	Novák	CZ-Pak 921	---

The image shows a page of handwritten musical notation for Caldara's Mass. The score is arranged in a system of staves. From top to bottom, the staves are labeled as follows:

- Viola** (Violino II)
- Corno** (Corno I)
- Oboen** (Oboe)
- Violini** (Violino I)
- Trombeni** (Trombe)
- Violini** (Violino III)
- Violini** (Violino IV)
- Violini** (Violino V)
- Organo** (Organo)

The notation includes various musical symbols such as clefs, notes, rests, and dynamic markings. There are also some handwritten annotations and corrections, including a large bracket under the Trombeni and Violini staves, and a signature "Caldara" at the bottom right.

Obr. 5 Partitura Caldarovy mše (Kraus 19) z haugwitzovské sbírky Náměšť nad Oslavou (CZ-Bm A 17.133), instrumentace dodatečně obohacena o lesní rohy a hoboje

Tabulka 2. Mešní skladby Antonia Caldary označené jako díla cizích skladatelů
Table 2. Mass compositions of Antonio Caldara designated as works by other composers

U konkordancí uvádím pouze primární prameny z 18. století, ačkoliv většina uvedených skladeb existuje v různých evropských knihovnách i v partiturách z 19. století (zejména Kraus 2 a 48). Do tabulky jsou zařazeny pouze prameny prozkoumané v souvislosti s Moravou. / *For concordant sources, I give only primary sources from the 18th century, although the majority of the listed compositions exist in various European libraries and scores from the 19th century (in particular Kraus 2 and 48). Sources are only included in the table if they are being studied in connection with Moravia.*

Katalogové číslo / Catalog number (Kraus, Thalhammer)	CZ-Bm	Další hudební sbírky / Other music collections	Konkordance s Caldarovým jménem / Concordant sources with Caldara's name
Th 59	A 2335 (anonymous, BJ-inv 17: Caldara), BJ-inv [7], s./p. 44 (Schmidl), A 14.542 (Pruneder), A 12.928 (Reutter)	A-KR B 38/562 (Ivanschitz), CZ-Pak 1161 (Schmidt)	A-Wgmn I.21550, CZ-Pkříž [pramen dnes neznámý / the source is now lost]
Kraus 16	A 2213 (Reinhardt)		A-GÖ 68, A-H II/9, A-KR B 17/358, A-M I 343, A-Wn HK 194, CZ-Pak 213, 1708, CZ-Pkříž XXXV D 178, D-EB [bez/without sign.], D-OB MO 314
Kraus 41	A 12.849 (Oettl)		A-H II/3, II/8, A-Wgmn I.11894 / A 325 (autograf/ptb), A-Wn HK 193, CZ-Pak 201, CZ-Pkříž XXXVI A 52, XXXV D 180, XXXVI A 24 (anonymous), CZ-Bm A 18.587, D-Dl 2170-D-4
Kraus 2		A-KR B 12/312 (Reutter)	A-LA M 165, A-Wn HK 201, Mus.Hs.22242, A-Ws D 2/68 (stará/old sign. Caldara 18), CZ-Bm A 20.730
Kraus 6		SK-J H-180 (Reutter)	A-H I/106, A-KR KR B 22/402, A-Sd A 203, A-Ws D 2/58 (stará/old sign. Caldara 8), CZ-Bm A 18.581, CZ-Pak 263, CZ-Pkříž XXXV A 96, XXXVI A 96, XXXV A 97, D-OB MO 332
Kraus 20		A-Sd A 37 (Biechteler), CZ-Pak 1318 (Tůma)	Chorus Musarum 5, A-Ed A 41, A-GÖ 80, A-H II/83, A-KR B 19/384, A-WIL Ms 96, CZ-Bm A 17.132, A 20.729, CZ-Pkříž XXXV D 177, PL-GD Ms Joh.129
Kraus 27		A-H II/70 (Fux), D-Po Prustmann 3 (Prustmann)	A-M I 4, A-Wn HK 191, CZ-Bm A 17.129

Kraus 47		A-Sd A 761 (Lolli)	A-GÖ 58, A-H I/6, A-KR B 17/361, A-M I 366, A-Ws G 1/7 (autograf/pl), A-Wn HK 1082, CZ-Pak 217, CZ-Pkříž XXXVI A 104, CZ-Pnm VIII.B.18, D-B Mus.ms. 2735, D-OB MO 326
Kraus 48		H-Bn Ms.ms III.13 (Werner)	A-H II/6, A-KR B II/298, B 17/351, A-LA M 164, A-M I 5, A-Sd 1528, CZ-Bm A 2127, A 12.144, A 17.131, A 20.966 (anonymous), CZ-Pak 216, CZ-Pkříž XXXVI A 99, CZ-K 199, D-B Mus.ms. 2736/1, D-Dl 2170-D-13
Kraus 50		A-KR A 3/21 (Caldara, opraveno na / <i>changed to</i> Eberlin), D-Mbs Mus.ms. 297 (Eberlin)	A-WIL 91, CZ-Bm A 20.734
Kraus 53		* A-LA (Fux)	A-H II/82, A-M I 3, A-Sd A 201, A-Sfr 53 (anonymous), CZ-Bm A 2137, CZ-Pak 214, D-B Mus.ms. 2739/1, D-OB MO 334, CHE Th.428,2

Tabulka 3. Skladatelé zaměřovaní na Moravě s Antoniem Caldaro a sumární počet problematických skladeb
Table 3: Composers confused with Antonio Caldara in Moravia and the total number of problematic compositions

Bez označení je uveden počet hudebnin, v závorce počet záznamů v dobových inventářích. / The number of musical works represented by scores or parts is given without any marking, and the number of entries in period inventories is given in parentheses.

Jméno / Name	Životní data / Dates of birth and death	Cizí skladba s Caldarovým jménem / Work by a different composer bearing Caldara's name	Caldarova skladba s cizím jménem / Work by Caldara bearing the name of a different composer
Baumgartner, Albert Bernhard	1677–1730	1	
Brixides, Johann	1712–1772	1 (1)	
Cramer	ca 1770?	1	
Donberger, Georg Joseph	1709–1768	6 (2)	
Ehrenhardt, Johann Franz	1. pol. 18. stol. / 1 st half of the 18 th century	(1)	
Fago, Nicola	1677–1745	(1)	
Fux, Johann Joseph	1660–1741	1	
Haas, Václav Antonín	† 1668	(4)	
Novák, Jan František	† 1771	(1)	
Oetl, Matthias	ca 1674–1725	(2)	1
Pruneder, Franz Gerhard	1692–1764	(2)	1
Prustmann, Ignaz	1. pol. 18. stol. / 1 st half of the 18 th century	1	
Reinhardt, Johann Georg	1676–1742	1	1
Reutter, Georg	1708–1772		1
Scheibl, Johann Adolf	1710–1773	(1)	
Schmidt, Ferdinand	1693–1756	(3)	(1)
Sonnleitner, Christoph	1734–1786	(1)	
Zechner, Johann Georg	1716–1778	(1)	

Zkratky literatury uváděné v tabulkách / Abbreviations for literature cited in the tables:

- Hug Raimund HUG: *Georg Donberger (1709–1768) und die Musikpflege im Augustiner-Chorherrenstift Herzogenburg*, Kirchenmusikalische Studien 5, Sinzig 2007.
- Köchel Ludwig von KÖCHEL: *Johann Joseph Fux. Hofcompositor und Hofkapellmeister der Kaiser Leopold I., Joseph I. und Karl VI. von 1698 bis 1740*, Wien 1872.
- Mac Intyre Bruce Campbell MAC INTYRE: *The Viennese Concerted Mass of the Early Classic Period*, Studies in Musicology 89, Ann Arbor 1986.
- Reichert Georg REICHERT: *Zur Geschichte der Wiener Messenkomposition in der ersten Hälfte des 18. Jhs.*, disertace, Wien 1935.

Zkratky pramenů uváděné v tabulkách / Abbreviations for sources cited in the tables:

- BJ-inv Brno, kostel sv. Jakuba, inventář (1763), CZ-Bam 5/16. Záznamy v oddílu „Missae Solennes“ (s. 1–40, 43, 45–46), číslováno průběžně (č. 1–242). Na s. 44–45 záznamy o hudebninách získaných roku 1771, nečíslováno [1–11].
- R-inv Rajhrad, klášter benediktinů, inventář (1771): *Consignatio Musicalium [...] pro Monasterio Rayhradensi OSB in Moravia anno 1771*. CZ-Bm G 6. Záznamy v oddílu „Missae“ (s. 1–52), číslováno průběžně (1–388).
- Br-inv Brtnice, *Inventario per la musica* (ca 1750), CZ-Bm G 84. Záznamy pod jménem „Caldara“ (s. 86c–87, mše na s. 86d–87), číslovány pouze skladby na s. 87 (předešlé stránky vlepny dodatečně).
- A-H Herzogenburg, Augustiner-Chorherrenstift, Bibliothek und Musikarchiv. Ze sbírky dnes existuje pouze zlomek, hlavním pramenem je inventář (1751): *Catalogus Selectiorum Musicalium Chori Ducumburgensis*, A-H, bez signatury. Strojopisný opis A-Wn S.m.9026. Římská číslice udává oddíl (I: „Missae solemnes cum clarinis“, f. 1r–21r; II: „Missae sine clarinis et tymp.“, f. 21v–42r), arabská číslo záznamu v rámci příslušného oddílu.
- BJ-inv Brno, St. James Church, inventory (1763), CZ-Bam 5/16. Entries in the section “Missae Solennes” (pp. 1–40, 43, 45–46), numbered continuously (nos. 1–242). On pp. 44–45 are entries about music acquired in 1771, not numbered [1–11].
- R-inv Rajhrad Benedictine monastery, inventory (1771): *Consignatio Musicalium [...] pro Monasterio Rayhradensi OSB in Moravia anno 1771*. CZ-Bm G 6. Entries in the section “Missae” (pp. 1–52), numbered continuously (1–388).
- Br-inv Brtnice, *Inventario per la musica* (ca. 1750), CZ-Bm G 84. Entries under the name “Caldara” (pp. 86c–87, Masses on pp. 86d–87); only the compositions on p. 87 are numbered (the previous pages were pasted in subsequently).
- A-H Herzogenburg, Augustiner-Chorherrenstift, Bibliothek und Musikarchiv. Only a fraction of the collection exists today; the main source is the inventory (1751): *Catalogus Selectiorum Musicalium Chori Ducumburgensis*, A-H, without a signature. Typewritten copy A-Wn S.m.9026. The Roman numeral identifies the section (I: “Missae solemnes cum clarinis,” f. 1r–21r; II: “Missae sine clarinis et tymp.,” f. 21v–42r), and the Arabic numeral is for the entry within the relevant section.
- Chorus musarum – Antonio CALDARA: *Chorus Musarum divino Apollini accinentium, sive sex missae selectissimae*, Bamberg 1748.

Zkratky knihoven / Abbreviations for libraries:

A-Ed	Eisenstadt, Domarchiv
A-GÖ	Göttweig, Benediktinerabtei, Musikarchiv
A-HE	Heiligenkreuz, Musikarchiv des Zisterzienserstiftes
A-KN	Klosterneuburg, Augustiner-Chorherrenstift, Bibliothek
A-KR	Kremsmünster, Benediktinerstift, Musikarchiv
A-LA	Lambach, Benediktinerstift, Musikarchiv
A-M	Melk, Benediktinerstift, Stiftsbibliothek
A-MT	Maria Taferl
A-Sd	Salzburg, Dom-Musikarchiv
A-Sfr	Salzburg, Franziskanerkloster
A-SEI	Seitenstetten, Benediktinerstift
A-Wgm	Wien, Gesellschaft der Musikfreunde, Archiv
A-Wn	Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung
A-Wp	Wien, Piaristenkirche Maria Treu, Musikarchiv
A-Ws	Wien, Schottenstift, Bibliothek
A-WIL	Wilhering, Zisterzienserstift, Musikarchiv
CH-E	Einsiedeln, Kloster, Musikbibliothek
CZ-Bam	Brno, Archiv města Brna
CZ-Bm	Brno, Moravské zemské muzeum, Oddělení dějin hudby
CZ-K	Český Krumlov, Státní oblastní archiv Třeboň, pobočka Český Krumlov
CZ-KRa	Kroměříž, Arcibiskupský zámek – Hudební sbírka (dnes součást Muzea umění Olomouc)
CZ-Pak	Praha, Archiv Pražského hradu, Hudební sbírka katedrály sv. Víta
CZ-Pkříž	Praha, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, Hudební sbírka
CZ-Pnm	Praha, Národní muzeum – České muzeum hudby, Hudebněhistorické oddělení
D-B	Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, Musikabteilung
D-DI	Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek
D-EB	Ebrach, Katholisches Pfarramt, Bibliothek
D-OB	Ottobeuren, Benediktiner-Abtei, Bibliothek
D-Po	Passau, Bistum, Archiv
H-Bn	Budapest, Országos Széchényi Könyvtár
H-Efko	Esztergom, Főszékesegyházi Kottatár
H-P	Pécs, Székesegyházi Kottatár
H-PH	Pannonhalma, Szent Benedek Rend Központi Főkönyvtára
PL-GD	Gdańsk, Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk
PL-Wu	Warszawa, Biblioteka Uniwersytecka
SK-J	Svätý Júr, Okresný archív Bratislava-vidiek (depozitum in: Štátny archív v Bratislave – pobočka Modra)

Moravian Sources for Mass Compositions by Antonio Caldara: the Problem of Authenticity

Jana Spáčilová

A major problem for surveying the repertoire of church music in Bohemian and Moravian collections from the 18th century is the insufficiency of records of composers' legacies, at least for the most important composers. In the case of the imperial court Vice-Kapellmeister Antonio Caldara (ca. 1670/71–1736), the nonexistence of a thematic catalog of his works is especially keenly felt, because his compositions are in the forefront in most of the music collections in this country with respect to quantity. The present text focuses on sources for Caldara's Mass compositions of Moravian provenience. The ultimate goal of the research would be a catalog of Moravian sources for Caldara's Masses, and the study is dedicated to the frequently studied problem of unclear attribution of authorship.

The first part of the article is dedicated to existing records of Caldara's Masses. The only thematic catalog of Caldara's music is part of a manuscript dissertation by Felix von Kraus: *Biographie des k. k. Vichofkapellmeister Antonio Caldara* (Wien 1894). In the dissertation, Caldara's Masses are recorded twice; in the first volume of the monograph they are listed (pp. 259–270), then in volume two is a catalog of their incipits (pp. 3–126). The continuous numbering of individual Masses given in the first volume of the monograph, which I also use a differentiating mark in the present text, is not given in the catalog of incipits. The two listings – a summary and an incipit index – differ in the number of compositions found. The summary list in the first volume of the dissertation includes 56 whole Masses and 16 separate Mass movements, while the incipit catalog gives only 55 Masses and 12 Mass movements. The incipits of the missing compositions, which mostly come from the library in Berlin and were probably identified subsequently (Mass No. 56 and Mass movements nos. 13 through 16), are listed in appendices (pp. 227–246 of the second volume). A second important attempt at cataloging Caldara's Mass compositions is a dissertation by Manfred Thalhammer: *Studien zur Messenkomposition A. Caldaras* (Würzburg 1971). The author categorizes the Masses by the compositional resources used and arrives at a total of 9 Masses in the “stile antico” (designated with Roman numerals), 68 Masses in the “stile moderno”, and 21 Mass movements. The further use of Thalhammer's listing is quite problematic, because he gives neither incipits nor signatures for the compositions, and this is a major shortcoming, especially for the newly listed compositions. An attempt at making a complete listing of the works of Caldara was made by Barrie L. Greenwood: *Antonio Caldara – A Checklist of his Manuscripts in Europe, Great Britain and USA* (Studies in Music 7, 1973, pp. 28–42). The listing was intended as a first step towards a planned thematic catalog (being prepared jointly with Brian Pritchard; according to him, it is still unfinished). Greenwood has identified Mass compositions in 53 collections worldwide, 27 of which are now on record in RISM (although some are incomplete). RISM also has records of Masses by Caldara at another 19 institutions. There are now therefore more than seventy places where one would have to look for copies of Caldara's Masses, and we still do not know about all locations of copies. The circumstances for making a thematic catalog of Caldara's music are more favorable now than 40 years ago, but it is impossible to estimate how much work still awaits those who would compile it.

A second important question dealt with in connection with the thematic catalog being planned for Caldara's music is the matter of attributing authorship for church music that is also the chief topic of the present article. Traditionally, the ‘scale’ of reliability has been regarded as being in the following order: (1) an autograph score, (2) an authorized copy or printing, (3) a copy made by a person close to the composer, such as a pupil, (4) other sources in order from those nearest in time and place to those that are the most remote. In the case

of Masses by Antonio Caldara, we have a total of 18 autograph scores available, 14 of which are found in the archives of the Gesellschaft der Musikfreunde in Vienna, and one each is found in the music collection of the Schottenstift (“Scottish Abbey”) in Vienna (A-Ws G 1/7), in the Berlin State Library (D-B Autogr. Caldara 5), in Dresden (D-Dl 2170-D-1), and in Eisenstadt. Next in the order of their importance are copies used by the musical ensemble of the imperial court, today held by the music department of the Austrian National Library (9 scores and 22 sets of parts). In view of the fact that Caldara was himself one of the leading figures of that musical ensemble, in the question of authorship, these sources may be regarded as fully reliable. About forty Masses and separate Mass movements can thus be unquestionably regarded as the work of Caldara. Other sources for Masses by Caldara fall into a fourth group, and the determination of their reliability requires the consideration of a whole range of factors, including in particular the frequency of the appearance of the given composition in different copies that are as independent as possible from each other, or the nature of the personal ties of the original owner of the music to the composer or to the place where the composer was working. Of the 56 complete Masses recorded by Kraus, the authorship of at least five will require verification, no concordant sources have yet been found for four of them (Kraus 31, 44, 51 and 55), and one is listed as a work by Johann Ernst Eberlin (Kraus 50). Two more Caldara Masses in Kraus’s records are included in a thematic catalog for Johann Joseph Fux, although erroneously in this case (Kraus 53 = Federhofer E 4; Kraus 27 = Federhofer E 5). Another three Caldara Masses from the music collection of the Viennese court are unique specimens, but in light of what has been stated above, these can undoubtedly be regarded as the work of Caldara (Kraus 3, 8 and 25).

When processing musical material, several situations arise that can be put into the following working categories: (1) a composition in a studied source is designated as a work by Antonio Caldara, and this is confirmed from other sources; (2) a unique specimen – the composition is designated as a work by Antonio Caldara, and no other sources have been identified, so authorship has so far been neither proven nor disproven; (3) doubtful authorship – the name Antonio Caldara is given in the source, but his authorship is called into question by other sources (the term in use in German-language musicology is “zweifelhafte Werke”). Also belonging here are works with more than one name stated directly on the source; (4) a composition by someone else – the name given in the source is Antonio Caldara, but his authorship is disproven by other sources (the term “Fehlzuschreibung” is used both for this possibility and for the category designated in our overview as number 6); (5) anonymous – a composition has been preserved as anonymous, although Antonio Caldara’s authorship is confirmed by other sources; (6) incorrect attribution – the name of a different composer is given, but from other sources, the authorship of Antonio Caldara is confirmed.

For compositions in category (2) designated as “unique specimens”, it is necessary to examine with special care their provenience, copyists, and possible ties to Vienna and the imperial court ensemble. Compositions in categories (3) and (4) may overlap to a certain extent; as a working hypothesis, we may regard as “erroneously attributed” those works for which only one other source exists with the name of a different composer, or for which there are concordant sources both with Caldara’s name and the name of another person. For the convincing refutation of Caldara’s authorship, we would then require at least two more mutually independent sources on which the name of a different composer appears. With all of these works, of course, it is also necessary to examine in detail the music itself. When performing stylistic analysis, one may take Manfred Thalhammer’s conclusions as a departure point, although it is also necessary to take into consideration the universal style of Viennese high-baroque music and the specific ties between Caldara and other Austrian musicians, and especially his pupils. The latter two possibilities (5 and 6) are proving to be the most problematic, when a work by Caldara, positively identifiable from other sources,

has been preserved in Moravia anonymously or under a different name. Given the situation that we cannot use a reliable thematic catalog for the composer as the basis for research, this is where there is the most room for errors and possible additions. Searching for Caldara's compositions under the names of other composers is also very labor intensive – in view of the fact that only a tiny fraction of the music preserved in Moravia has been entered into RISM, so searches in the electronic incipit catalog cannot be used, it would require going through thousands of catalog cards for virtually all church music of the 18th century. Of the six stated categories, the first four deal specifically with the fact that Caldara's name appears directly in a source, regardless of whether or not the composition is actually his. With respect to the planned thematic catalog of Caldara's works, however, the order would be reversed – the last two possibilities are actually more important for its compiling and also offer the greatest opportunities for future research.

The third part of the study is devoted to introducing Mass compositions attributed to Antonio Caldara in Moravia. Attention is paid not only to extant compositions, but also to entries for his works in period inventories. The purpose should be not only to record existing scores and parts, but also to get an overview of the reception of the composer. Today, Moravian collections of baroque church music are generally concentrated in the Music History Department of the Moravian Museum (CZ-Bm). Recorded under the name of Antonio Caldara in local card catalogs are a total of 95 compositions, 45 of which are Masses or Mass movements. Among the works preserved in other musical genres are 11 vespers, a *Dixit* with a *Magnificat* of particular importance, 21 offertories, 4 motets, 1 *Veni Sancte Spiritus*, 2 litanies and 11 Marian antiphons. In this list I am stating the total number of signatures. Some compositions are documented in multiple copies, while in other cases a single signature contains multiple movements that could also be used separately. Besides three modern scores reconstructed from parts, this involves 18th-century copies as well as in exceptional cases some copies from the early 19th century. The largest number of compositions (11 Masses and 28 other liturgical works) comes from the music collection of the St. James Church in Brno, followed by the Premonstratensian abbey and the Svatý Kopeček pilgrimage church near Olomouc (19 + 4), the Benedictine monastery Rajhrad near Brno (6 + 9), the pilgrimage church in Dub nad Moravou (8 different liturgical compositions but no Masses), Haugwitz's collection in Náměšť nad Oslavou (7 Masses), and the Church of St. Bartholomew in Blížkovice (2 + 1). All of the compositions have been preserved in the form of parts, while scores have been preserved in addition for just five of the Masses from the collection in Náměšť (performance parts have been preserved as well). The atypical preservation of these works in the form of scores is given by the fact that this is a manifestation of later interest in Caldara's music in the early 19th century in connection with the historicizing leanings of Heinrich Wilhelm Haugwitz (1770–1842); also adapted to period performance practice is the instrumentation with oboes and French horns. In addition to Brno, one Caldara Mass is found in Kroměříž (CZ-KRa A 979), although this is a copy from the 19th century.

From among the Moravian inventories of music that are relevant to research on music of the High Baroque, Caldara's name appears in the inventory of the music collection of the church choir in Kvasice (1757), in the thematic inventory of the music collection from the Collalto manor Brtnice near Jihlava (ca. 1750), and of course in the inventories of the aforementioned collections from Rajhrad near Brno (1725, 1771 with additions until 1826) and from the St. James Church in Brno (1763 with additions until 1781). The Kvasice inventory lists 7 Caldara compositions (four of which are Masses), and in the Brtnice inventory, 22 compositions are listed under his name (13 of which are Masses). In the older non-thematic Rajhrad inventory from 1725, Caldara's name appears only three times (2 Masses and the motet *Salve sponsa Christi*), although this corresponds to the overall repertoire focus of this source. Of fundamental importance for our study are the last two inventories – the newer Rajhrad inventory (1771) and the St. James Church inventory (1763), which are

thematic, enabling both more detailed knowledge about the condition of the collections during that period and a comparison with the music that is still extant, as well as the possible determination of authorship of anonymous compositions. The Rajhrad inventory lists 22 compositions by Caldara (8 of which are Masses), and the St. James Church inventory lists 72 compositions (52 of which are Masses; for one of those entries – Mass No. 177 on p. 35 – Caldara's name is crossed out, and the word 'non' is added, and the composition has been determined to be a work by Johann Franz Ehrenhardt). As has been said, this data concerns compositions or records of compositions in Moravian sources bearing the name of Antonio Caldara. The main task of the presented study is to attempt to determine which of these compositions are actually works by Caldara and which were merely regarded in this country as being his works.

Seemingly the most problematic composition is the *Missa S. Jacobi* from the collection of the St. James Church in Brno (CZ-Bm A 2335, copy from before 1763, preserved as anonymous with the composer determined in accordance with the entry in the inventory). In existence in Moravia are two more copies of this composition with the names Pruneder and Reutter and one entry in the St. James Church inventory with the name Schmidt. At the Kremsmünster Abbey in Austria, this Mass is preserved as a work by Ivanschitz, and in Prague the composer is again given as Schmidt. Caldara's name is actually found on only one other copy of the composition, the *Missa Cardinalis* in the archives of the Gesellschaft der Musikfreunde in Vienna, which originated from the Heiligenkreuz Abbey. In the end, the identification of Caldara as the composer of this Mass was made paradoxically thanks to a source that probably no longer exists today. That source is the *Missa sanctificationis S. Joannis Nepomuceni*, originally the property of the choirmaster of the St. Vitus Cathedral Kryštof Gayer, which was transferred after his death in 1734 to the collection of the Prague Knights of the Cross (recorded in the inventory of the order's collection from the period in Ordo I, Scrinium VI., Numero 3. "Missa Sanctificationis S. Joannis Nep: a 4 voc., 2 Oboe e 3 Clarin, in C"). The Mass was performed in 1729 on the occasion of celebrations of the canonization of John of Nepomuk in Prague, and Caldara's authorship is unquestionable. The music was still in the order's collection in the 1930s, and in 1963 a recording was made on its basis (performance score by Ladislav Vachulka, conducted by Václav Smetáček, recorded at the festival Sagra Musicale Umbra in Perugia). Unfortunately, the source cannot now be located.

With other Moravian copies examined with regard to unclear attribution of authorship, we encounter concordant sources bearing the name of one or at the most two other composers. It is by far with his pupil Georg Donberger (1709–1768) that Caldara is most frequently confused in Moravian sources. Two Masses by Donberger also bear Caldara's name in other copies of varying provenience (Prague – cathedral, Prague – Knights of the Cross, Heiligenkreuz), while others are regarded as being by Caldara only in Moravia. One Mass bears the names of both composers on the title page. A total of six Masses by Donberger and two entries in period inventories have been identified (Brno – St. James Church, Brtnice).

Besides the Mass by Georg Donberger, music by a whole series of other composers is regarded as being the work of Caldara. For two of the compositions, the doubts over the name of the composer can be seen directly from the title page. The first is the *Missa S. Silvestri* (A 2128, from the collection of the St. James Church in Brno), where the original inscription of Caldara's name is crossed out, and the name Brixides is written above it in ink. That name refers to the Moravian organist Johann Brixides (ca. 1712–1772), who had served at the St. James Church in Brno in his childhood as a vocalist, and who was later employed at the Rajhrad Abbey (1726–1735) and then with the Augustinians at the St. Thomas Abbey in Brno (1735–1772). The second composition is the *Missa ex F* from the pilgrimage church Svatý Kopeček near Olomouc (A 18.580, copy dated 1757). The composer named

on the title page is Cramer, about whom no details are known; perhaps this is a composer whose church music was kept in nearby Dub nad Moravou (usually spelled as Krammer; the copies date from the period around 1770).

Definitively identified as works by other composers are Masses by A. Baumgartner and I. Prustmann. The *Missa Sancti Fidelis* (A 20.733) is recorded as a work by J. J. Fux (Köchel 46), but the actual composer was more likely to have been J. G. Reinhardt because a copy of this Mass is kept under Reinhardt's name in the music archives of the Viennese court ensemble. Similarly listed in the thematic catalog of a different composer is the *Missa S. Martini* (A 20.734) attributed to J. E. Eberlin. In this case, however, it will still be necessary to verify authorship, because this Mass is listed among Caldara's works both by Kraus and by Thalhammer (Kraus 50, Thalhammer V). Additionally, the copy from Svatý Kopeček is one of the oldest, dating from 1740.

To give a complete picture of the standing of Caldara's works in the Moravian church music repertoire, besides scores and parts, historical inventories have also been examined. Understandably, more exact identification of specific compositions is only possible in thematic inventories, and for this reason, the selection of sources was narrowed down to three inventories – Brtnice (ca. 1750), St. James Church in Brno (1763), and the newer Rajhrad inventory (1771). The former records soprano incipits, while the other two are arranged by incipits of the organ part ("fundamenta"), making identification much more difficult. Modern music catalogs take thoroughbass incipits into consideration only in exceptional cases, although in the music of the period being studied, this is a significant differentiating mark. Work with period inventories is therefore of fundamental importance for the methodology of the planned Caldara catalog – it is clear that catalog entries will have to be prepared showing two parts, with both the lead voice and the organ incipit.

We find the highest percentage of incorrect entries concerning Caldara's compositions in the inventory from Brtnice near Jihlava. Of the 13 Masses entered in the inventory under Caldara's name, only four are actually works by that composer, or actually three, because one of the Masses is a mere transposition of another one. Works actually by other composers have also been found in the Rajhrad and St. James Church inventories, but not on such a scale. This situation is indicative of the high social and artistic regard in which Caldara was held, and it is especially interesting with respect to studying the reception of his works in the decades following his death.

In comparison with the previously mentioned categories, the opposite case of questionable authorship, where a composition that is demonstrably the work of Caldara has been regarded in a Moravian source as a work by a different composer, arises quite negligibly. With the exception of the aforementioned Mass for the canonization of St. John of Nepomuk, only two other such sources have been found so far for which this situation arises, namely the *Missa in h minor* listed as a work by M. Oettl and the *Missa ex B* bearing the name J. G. Reinhardt. More detailed information about the identified compositions and their composers is shown in the tables.

Incorrectly attributed to Caldara according to current knowledge in Moravia are a total of 30 Mass compositions by seventeen other composers, 11 of them on the basis of actual music and 20 based on records in period inventories of compositions that have not been preserved. One composition by another composer appeared twice in Moravia as a work by Caldara (in Náměšť nad Oslavou and at the St. James Church in Brno), and one Moravian Mass appears in other concordant sources under the names of two different composers (J. J. Fux and J. G. Reinhardt). This is more than one third of the 77 Mass compositions found bearing Caldara's name. The ratio is actually even greater, because only 36 Masses have been determined so far without any question as being works by Caldara, and the authorship of another eleven is still an open question. On the other hand, there are only five cases where Masses by Caldara have been regarded as works by other composers.

The span of generations of composers confused with Caldara is considerable, ranging from Johann Joseph Fux, ten years the senior of Caldara, to Christoph Sonnleitner, who was born just two years before Caldara's death. Most of the composers identified worked in Vienna or in Austrian monasteries, with the exceptions of Nicola Fago from Naples and the Czech composers Jan Brixides, Jan František Novák, Václav Antonín Haas, and perhaps also Cramer, about whom details are not known. The composer other than Caldara who is the most represented is Georg Donberger, who was a direct pupil of Caldara. The group of investigated composers involves only scores and parts of Moravian provenience, although in connection with local sources a number of other names have been found, under which there are records of Caldara's compositions at other locations (see **Table 2**).

The music of Antonio Caldara is at the forefront in the repertoire of Moravian church music. The conclusions of the present text, however, show that by no means all of the compositions bearing his name in sources in this country are actually his works. The statistical method in music historiography naturally has certain limitations, because it is questionable whether the proportional representation of works by a particular composer in a limited sampling of sources can be proof of that composer's major or decisive influence at the locality in question. These simple statistics, of course, raise a fundamental question: was the musical style of composers of the Austrian High Baroque and early classical period perceived in its day as being so uniform as to completely overshadow the compositional procedures of individuals? Or was it Antonio Caldara himself who was regarded as synonymous with Austrian church music, so that it was to his name that all works were attributed whenever there was doubt as to the identity of the composer?

This question must be left open for now, because we do not know whether other composers have also been confused to such a degree. It is also necessary to determine whether an analogous situation also arises at other locations, or whether this is a feature specific to Moravia. In this connection, it is necessary to mention a survey of Caldara sources in Prague conducted by Karel Veverka in his diploma thesis *Mešní tvorba Antonia Caldary v Praze* ("Mass Compositions by Antonio Caldara in Prague"). The seven Masses from the collection of the Prague Knights of the Cross that he examines exhibit features similar to those we have seen in the music from Moravia. One of the works has been identified as having been composed by Georg Donberger, and Caldara's authorship of three others is called into doubt, because the names J. J. Fux, M. Oettl, P. P. Bencini, F. G. Pruneder, and F. Ehrenhardt appear in connection with them (whether directly on the parts or in other copies). Because right after Vienna, Prague is the second most important site for findings of Caldara's music, it will be necessary to take a more comprehensive look at Prague. It should be pointed out in this connection that originally belonging to the Prague sources were two Caldara Masses that are now kept at the Berlin State Library, as is shown by Jan Antonín Koželuh's ownership records (D-B Mus.ms. 2739/1; Mus.ms. 2743).

For now, the purpose of the article is not to give a detailed picture of Caldara's works in collections in Moravia, but rather to show through a few examples the difficulties that will have to be overcome before work begins on a thematic catalog. From the present text, it is clear that when working both on Moravian sources and on music sources from elsewhere, it will be necessary to proceed with maximum caution on practically every piece of music designated as a work by Antonio Caldara and at the same time to look for his works under the names of a whole series of other composers.

translation by Mark Newkirk